ԲԻՒԶԱՆԴԱՍ

ՀԱՅԵՐԷՆ

Ազգային, Գիտական, Գրական եւ Քաղաքական

ԻԳ. ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 38 | 17 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1905

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ԱՆՓՈՓՈԽ ՏԱՐԸԸ — ՅԱԿՈԲՈՍ Հ. ՃԷՃԻԶԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ. —Գրող մը եւ իր ուղղութիւնը — ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ԱՇԽԱՐՀԻ ՀԻՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ — ԷԼԻԶ

ԱՍՏՈՒԱԾ ՏԻԵԶԵՐԲԻ ՄԷՋ — ԿԱՐԱՊԵՏ ԳՕՃԱԵԱՆ

ՏՕԲԹ. ՈՒԻԼԻ ԵՒ ԻՐ ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆԸ

ՕԴԸ ԹՈՔԵԸՈՒՆ ՄԷՋ — ՏՕԲԹ. ՄԷՏԻԲՈՒՍ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՆԻԿՈՄԻԴԻՈՅ ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ — Ս. Պ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ

Հատը 40 փարա

ՏՊԱԳՐ. ՆՇԱՆ Կ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՀԱՅՈՒՀԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ԱՏԱԲԱԶԱՐ

Այս վարժարանը, զոր կը վարեն ինը անդամներէ բաղկացած Խնամակալութիւն մը, եւ բնիկ ու Ամերիկացի 11 ուսուցիչներէ կազմուած ձեռնհաս ուսուցչական խումբ մը, հիմնական դաստիարակութիւն մը կուտայ բոլոր իրեն դիմող Հայ աղջիկներուն։ Կ'աւանդուին բնական, իմաստասիրական, չափական եւ այլ գիտութիւններ։ Մասնաւոր ոյժ կը տրուի հայերէն եւ անգլերէն լեզուներուն։ Կ'ուսուցուին նաև թուրքերէն և ֆրանսերէն լեզուները։ Վարժարանին երկու ընդարձակ եւ օդաւէտ շէնքերը, ինչպէս նաև Խնամակալութեան երկու բժիշկ անդամները՝ մեծապէս կ'ապահովեն աշակերտուհիներուն առողջութիւնը։ Անատոլուի երկաթուղին, որուն մէկ մասնագիծը մինչեւ քաղաքս կ'երկարի, ճամբորդութիւնը խիստ դիւրին եւ հաճելի կ'ընծայէ։ Դիշերօթիկներու տարեթոշակն է 12 Օսմ. ոսկի, զոր երկու մասնավճարով պէտք է հատուցանել։ Դաշնակի դասի համար 5 կամ 3 ոսկի կը պահանջուի, դասաւորութեան թիւին համեմատ։ Երգեհոնի դասի համար 2 ½ ոսկի կը պահանջուի։ Վարժարանին Ի.Ա. Տարեշրջանը կը սկսի Սեպտ. 13 (Ն. Տ.), Դշ. իրիկունը։ Վարժարանին նոր յայտագիրը ուղղներուն ձրի կը ղրկուի։

Աւելի տեղեկութեանց համար դիմել Մր. Բիթի, Պայպըլ Հաուս, Կ. Պոլիս, կամ գրել Տոքթ. Ս. Էֆ. Գավաֆեանի, Ատենապետ Խնամակալութեան, Ատաբազար։ 12—12

ՁՈՒԿԸ ԾՈՎԷՆ ԴՈՒՐՍ

Կազմով վատառողջ, ջիղերով տկար
Մեծ ու փոքրերուն յաւէս օգտակար,
Բուժիչ, կազդուրիչ դեղ մը անուանի
Եթէ կայ՝ ձրկան զուտ իւղն է անի.
Եւ հրաշագործ այդ ձուկն է *Մորիւն*
Իր իւղն ըմպողը կ'ստանայ աւիւն.
Կուտայ ախորժակ, ոյժ, քուն, եւ իսկոյն
Կարմրին այտեր խնձորի հանգոյն։
—Բայց աւա՜ղ որ իւղին այդ *Մորիւ* ձրկան
Անհարդախը հոս ծախողներ քիչ կան...
Լաւագոյն տեսակն անոր, քաղցրահամ,
Շուէտի եզերքն ջիտակ, այս անգամ
Բերել տուած է Լեւոն Կիւմիշեան,
Որ՝ ընթացքին մէջ մօտակայ ձմրան
Իր դեղարանի յանախորդք ամէն
Ուզածնուն չափ գան, առնեն ու խրմեն։
Եւ— ինչպէս ամրան հեղձուցիչ տաքուն
«Միջատասպան»ով զրտած անուշ քուն,—
Ձմրան ցրտաշունչ խիստ օրերուն ալ
Կարենան առողջ կենցաղ ունենալ,
Եւ միշտ ստիպուին միայն դիմելու
Առ Լ. Կիւմիւշեան, ի Զարշը Գաբու։

ԲԻՒԼԱԿԸ

ՀԱՆԴԷՍ

Ազգային, Գիտական, Գրական եւ Քաղաքական

ԻԳ. ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 38 ‖ 17 ՍԵՊՏԵՄԲԸ 1905

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

1. ԲԻՒԼԱԿՆ Շաբաթաթերթի տարեկան բաժնեգինն է Պոլսոյ եւ Գաւառներու համար 50 ղրշ., Արտասահմանի համար 5 ռուպլի, կամ 12 ֆրանք կամ 2½ տոլար, թղթատարութեան ծախքը մեր վրայ։ — 2. Ձեռքէ կը ծախուի հատը 40 փարայի։ — 3. — «ԲԻՒԼԱԿՆ»ի վերաբերեալ բաժանորդագրին, նամակ կամ ո եւ է գրութիւն պէտք է ուղղել Կ. Պոլիս, Պայազիտ Հաուսի միջոցաւ՝ Ն.ոպէրդ Գոլէն, Բրօֆ. Յակոբոս Հ. Ճէնիզեանի։ — 4. Անկնար նամակ կամ գրութիւն չընդունուիր։ — 5. Տասը օրինակի բաժանորդ գտնողին մէկ օրինակ նուէր կը տրուի։

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ԱՆՓՈՓՈԽ ՏԱՐԸ

Այն ամէն փոփոխութեանց մէջ որոցմով չրջապատուած է մարկութիւնը, ներքին ըղձանք մը ունի տեսնելու մնայուն ու անյեղլի իրեր։ Մարդուս մէջ կայ տարր մը յաւերժականին վերաբերող, թէպէտ ինքն ալ արտաքին երեւոյթով յարաժամ ենթակայ է փոփոխութեանց։ Մարդկութեան այդ ըղձանքը կրօնքին մէջ է որ գոհացում կ'ստանայ. հոն է որ իր դէմը պիտի ելլէ, մշտնջենականը, յաւիտենականը եւ անյեղլին։ Եւ արդարեւ հոն կը գտնէ ղանոնք։ Երկրանք կ'ըսեն թէ երկրիս մակերեւոյթը հաստատուած կը մնայ յաւերժական կրանիթ ժայռերու վրայ. բարոյական աշխարհն ալ ուրեմն պէտք է որ ունենայ իր կրանիթեայ հաստատուն ժայռերը, անդրդուելի եւ անսասան բոլոր ուրիշ բիւրաւոր փոփոխութեանց մէջ։ Պէտք է յաւէտ այդ մշտնջենական ճշմարտութեանց դարձնել շատ անգամ մարդուս ուշադրութիւնը. ստոնք են ամենէն կարեւորները ու մարդկային բնութիւնը ծարաւի է անոնց, մանաւանդ քանի որ յարաժամ իր շուրջը փոփոխութիւններ ու վաղանցիկ իրեր կը նշմարէ։ Այն երկիրը անգամ, զոր ինք ամենէն հաստատուն ու անփոփոխելի բանը կը համարի, որուն վրայ կը կանգնէ իր յիշատակարանները, իր կոթողները, բուրգերը եւ իր սրբանուէր տաճարները, ուշադիր դիտողութեամբ կը տեսնուի որ չունի անյեղլի հանգամանք մը։ Շարունակական փոփոխմանց ենթակայ է ան։ Լեռներ ծնած ու լեռներ մեռած են անոր վրայ. որոնք ու գերեզման ունեցած են անոնք։ Երկրիս թաւալման առանցքը իսկ փոխուած է։ Երբեմն ծաղիկներ կը բուս-

նէին Արջային սահմաններու վրայ, և ձիւն կար Այրեցեալ գոտիին վրայ։ Որքան մեծ փոփոխութիւններ եղած են ցամաքի ու ծովի վրայ. ցամաքներ ծովերու մէջ փշրուած են, ծովերը կլլած են ցամաքներ։ Հրաբուխներ որոնք երբեմն ահռելիօրէն կենդանի էին, այժմ մարած, մեռած են. ա՛լ հուրը չբաբախեր անոնց մէջ, ալ չոգելից չունչ չեն արձակեր։ Կրօէնլանտացիք կը տեսնեն որ ծովը իրենց երկիրը կը փոքրցնէ հետզհետէ։ Ամբողջ անտառներ ծովու տակ ընկղմած են ու այն ցամաքը զոր կը մշակէր երկրագործին բրիչը, այժմ իր վրայ կը կրէ նաւազին խարիսխը. շատ տեղեր ուր այժմ մարդիկ զբօսանքի նաւակներով կը շրջին, ժամանակաւ հովիտներ էին։ Ծովու կղզիներէն շատերը ընկղմած լեռներու գագաթներ են։ Դիտուններուն խմբակին նայելով մինչեւ անգամ երկրիս տրամագիծը պզտիկցած է հիմա. հարիւր ութսունը ինչ մղոն պակաս է այժմ այն տրամագիծէն զոր ունէր հին, շատ հին ժամանակներու մէջ։ Այն լեռները իսկ զոր մենք յաւերժական կը կոչենք սովորաբար, կը կարծէք թէ զե՞րծ են փոփոխութիւններէ. կը կարծէք թէ միշտ միեւնոյն անսասանելի ժայռե՞րը մնացած են։ Սառոյցը, ջուրը եւ օդը յաւիտենական պատերազմ մը բացած են անոնց դէմ. մշտընջենապէս կը ռմբակոծեն զանոնք՝ ու կը թողուն իրենց աւերիչ զօրութեան դրօշմը անոնց մառախլապատ ճակատներուն վրայ, որոնք առհասարակ ամէն խաթարումէ ու ջնջասէ վեր ըլլալ կը թուին։ Նմանօրինակ փոփոխութիւններ կը կատարուին նաեւ ընկերական եւ մտաւորական աշխարհին մէջ։ Բայց ասոնք մեզի կարծեցնել տալու չեն բնաւ թէ քրիստոնէական կրօնի ճշմարտութիւններն ալ ժամանակի ընթացքին մէջ կրնան փոփոխուիլ եւ կամ անոնք ալ իրենց նախկին կարեւորութիւնը կը կորսընցնեն. մարդկային մտքի զարգացման առջեւ. պէտք է յիշել թէ քրիստոնէական կրօնի ճշմարտութիւնները մարդկային գիւտեր չեն, որոնց շատ անգամ կը յաջողեն ուրիշներ, կամ գիտութեան յառաջադիմութեան հետ մէկտեղ կերպ կերպ փոփոխութիւններ կը կրեն։ Քրիստոնէական կրօնին հիմնական ճշմարտութիւնները Աստուծոյ յայտնութիւններն են մարդկային սեռին, եւ թէպէտեւ ժամանակին ընթացքին մէջ, կամ մարդկութեան յառաջադիմութեան հետ՝ անոնք կրնան աւելի լաւ հասկցուիլ, կրնան աւելի պայծառապէս ծագիլ մարդկութեան մտքին վրայ, բայց տակաւին անոնք նոյն նախնական ճշմարտութիւններն են։ Արդէն կարելի չէ որ ուրիշ կերպ ըլլայ։ Այս հիմնական ճշմարտութիւններն ա՛յնքան մեծափառ, այնքան լայնածաւալ ու այնքան խորունկ հանգամանք մը ունին որ կարելի չէ որ ժամանակը հինցնէ զանոնք. յաւիտենականութիւնը անգամ կարող չէ զանոնք պզտիկցնել, հինցնել կամ փոփոխել։ Անոնք ամէնքն ալ այնպիսի ճշմարտութիւններ են որ ամէն երկրի, ամէն դարու, ամէն կլիմայի եւ քաղաքակրթութեան կամ մարդկային յառաջադիմութեան ամէն աստիճաններուն հաւասարապէս կը յարմարին։ Եւ ասոր պատճառը այն է որ այն ճշմարտութիւնները յայտնող Աստուածը ինք աղբիւրն է ճշմարտութեան, եւ նոյնն է երէկ, այսօր եւ յաւիտեանս, եւ դարձեալ անոնք յայտնուած են գոհացնելու համար մարդկային բնութեան պէտքերը որ նոյն են միշտ ու նոյնը պիտի մնան։ Ցորչափ կը մնայ մարդկային մեղանչական բնութիւնը, նոյնչափ կը մնայ Քրիստոսի քաւչական պատարագին ճշմարտութիւնը որ ճշդիւ կը պատասխանէ մեղանչական մարդուն թողութիւն փնտռող բնութեան եւ անոր քաւուելու պէտքին։ Ցորչափ կը մնայ մարդկային այն բնութիւնը որ կը ծարաւի իր Արարիչին ու կը փնտռէ ճանչնալ զԱյն, մինչեւ անգամ խարխափելով, նոյնքան պիտի մնան հաստատ ու անփոփոխ այն մեծ ճշմարտութիւններն որոնք կը կը բերեն կը մօտեցընեն մարդկութեան՝ իր Արարիչ Աստուածը։ Այս պատճառաւ է որ անաստուածութիւնը կարելի բան չէ մարդկութեան մէջ։ Հին

Ցոյները իրենց մշակային կրթութեան ամենաբարձր աստիճանին մէջ, սեղան մը կանգնեցին ու նուիրեցին զայն Անծանօթ Աստուծոյն ու երբ Պօղոս Արիսպագոսին մէջ կայնեցաւ, կարող էր ուղղակի բողոքել այդ նախազգացման այն Անծանօթ Աստուծոյն որ կ'ապրի մարդկային սեռի գիտակցութեան մէջ։ Սեւամորթ վայրենին ալ՝ որչափ ալ որ խորհրդանշաններ չինէ Անոր համար, որչափ ալ որ կոչտ ցլլան իր գաղափարներն Անոր նկատմամբ, կը պաշտէ զԱստուած։ Եւ Եւրոպա իր քսաներորդ դարու քաղաքակրթութեամբ, միասնաբար կը խոնարհի անտեսանելի Աստուծոյ գահին առջեւ։ Հին, հին դարերէն, աշխարհի ու մարդկային սեռի մանկութենէն կուգայ ձայն մը, որ կը բղխի նոյն իսկ մարդկութեան սրտէն։ Այդ ձայնը անցելոյն մէջ արձանագրուած է պատմութեան երկաթ գրիչով, եւ այժմ ալ նոյն իսկ մեր ականջներուն կ'որոտայ։ Մարդկութեան սիրտը սուտ խօսած չէ. ու սուտ չխօսիր երբեք Աստուծոյ գոյութեան մասին։ Աստուած գոյութիւն ունի եւ Անոր առջեւ կը ծնրադրենք ու այն բոլոր եռանդով որուն ընդունակ է մեր բնութիւնը՝ կը հեղունք մեր հոգւոյն ամենախորունկ զգացումները Անոր առջեւ։ Կրնա՞ն փոխուիլ այս կարգի ճշմարտութիւնները, կրնա՞ն նսեմանալ անոնք ուրիշներու լոյսին առջեւ։ Ո՛չ, բնաւ։ Այս տեսակ հիմնական ճշմարտութիւններն ոչ թէ կը փոփոխուին կամ կը նսեմանան ժամանակին ընթացքին մէջ, այլ հետզհետէ աւելի լուսաւոր, աւելի պայծառ եւ աւելի յստակ կ'երեւան մարդոց աչքերուն։ Գիտութիւնը եւ զարգացումը զանոնք չմթնցներ ու չտկարացներ, այլ անոնց խորունկութիւնը եւ մեծութիւնը աւելի երեւան կը բերէ։ Անոնց վրայ մտածած ատեննիս միտքերնիս կ'իյնայ ինչ որ պատահեցաւ Սըր Ուիլեամ Հէրշէլի, որ երբ առաջին անգամ ըլլալով իր մեծ հեռադիտակով կը դիտէր մոտագոյն հաստատուն երկրագունը՝ Սիրիսը, նշմարեց թէ բոլոր երկինքը անոր շուրջը լուսավառած էր այնպիսի փառքով մը որով կը լուսավառուի մեր երկինքը արեւածագի ատեն, ու երբ որ՝ դիտակը ճիշդ անոր վրայ դարձուց՝ պայծառութիւնը ցնցիչ էր, այնպէս որ աստղաբաշխը պարտաւորուեցաւ գունաւոր ապակիով մը պահպանել աչքը շլացուցիչ տեսարանէն։ Աւետարանի հիմնական ճշմարտութիւններն փոփոխելի վարդապետութիւններ չեն, այլ այդ քսան արեւի մեծութիւն ունեցող հրաշափառ լուսաւորին պէս են, յաւերժական կրակով եւ լոյսով վառուած զորս Աստուած հաստատեր է երկինքներուն մէջ, եւ որոնց որչափ մօտէն, որչափ գիտութեան օգնութեամբ եւ ուշադրութեամբ նայինք, այնքան աւելի պայծառափայլ եւ շլացուցիչ կը գտնենք. «Ցաւիտեան Տէր բան քո կայ յերկինս». Սաղմ. ՃԺԹ. 89.

Ցաջորդ յօդուածով մը յառաջ պիտի բերենք Քրիստոնէական կրօնի քանի մը հիմնական ճշմարտութիւնները։

ՅԱԿՈԲՈՍ Հ. ՃԷՃԻՃԵԱՆ

Վիճակագիր մը, հաշուեր է թէ, կին մը ո՛րչափ ատեն կը վատնէ հայելիին առջեւ, իր զանազան տարիքներուն մէջ։ Վիճակագիրը կը սկսի կնոջ վեցերորդ տարիքէն, ուրկէ մինչեւ տասներորդ տարիքը աղջիկ մը կը վատնէ, կ'ըսէ, օրը 7 վայրկեան. տասնէն մինչեւ տասնեւհինգ՝ քառորդ ժամ. տասնեւհինգէն մինչեւ քսան՝ կէս ժամ. քսանէն ետքը, հայելին կնոջ բաւական ժամանակը կը գրաւէ։ Բայց մասնաւոր տարիքի մը մէջ՝ ան կը կորսնցնէ իր շահեկանութիւնը։ Վաթսուն տարեկան կին մը տասը վայրկեանը բաւական կը նկատէ։ Բայց կնոջ ամբողջ կեանքին մէջ հայելիին առջեւ վատնած ժամանակը նկատի առնելով՝ կը գտնէ որ՝ ատոր գումարը կը բարձրանայ եօթը հազար ժամի։ Ինչո՞ւ չէ. կնոջ պարտականութիւնն է, կ'ըսէ, գեղեցիկ ըլլալ, կամ գոնէ ա՛ինչափ գեղեցիկ, որչափ կըրնայ։

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԳՐՈՂ ՄԸ ԵՒ ԻՐ ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆԸ

Պրն. Եդուարդ Գոլանճեան, հետեւելով այն աւանդական սկզբունքին, որուն համեմատ անա՛նկ նկատուած է մեր մէջ որ, պըզտիկ չմնալու համար պէ՛տք է պատասխանել անպատճառ գրական քննադատութեան մը, ձանձրոյթը յանձն առեր է «Պատասխան մը» երկնելու, այն քննադատութեան դէմ՝ զոր գրած էի ասկէ առաջ իր գրական մոլորանքին, մտաւորական հակումին և յողուածներուն ուղղութեանը, ձգտումին ու յաջողութեանը մասին։ Ու այդ պատասխանը ձեռքը, թերթերու դուռը պտտելէ ու մերժուելէ ետքը,— գացէ՛ք հասկցէք ի՛նչ չնչաչարհիկ բան ըլլալը,— կը յաջողի հրատարակել տալ «Հանրագիտակ»ի մէջ։

Ու հիմա, երբ կ'ուզեմ անդրադառնալ այդ Պատասխանին ու մասնաւորապէս իրեն, պատասխանած ըլլալու համար չէ՛ ադ՝ իր տկար արդարացումներուն ու չքմեղանքներուն, այլ անո՛ր համար մանաւանդ, որ բուեիֆեե՛r կան դեռ իր վրայ, եւ գրական տեսակէտով՝ զուրկ չէ՛ միշտ չահեկանութենէ ու օգուտէ՝ նկատողութեան ենթարկել գրական ուղղութիւն մը, գրողի վիճակ մը, գրական հակում մը, կամ, իբր բոլոր մարմնացումը ասոնց, գրական մոլորանք մը՝ ինչպէս է իրը։

Այս նկատումով է միայն որ, կ'արժէ ծանրանալ ու խօսիլ յուզուած այս հարցին վրայ, միշտ սա՛ ըմբռնումէն առաջնորդուած թէ, անձնականէ ու պարագայականէ վե՛ր՝ գրական տեսակէտի մը շուրջն է որ կը դառնայ խնդիրը, ուրկէ կարելի է օգուտ մը սպասել։

Կրնա՛ր մտածուիլ որ՝ Պրն. Գոլանճեան արդարացումի ջանքերու դիմէ, իրեն յատուկ մեծամոլութիւններով սոնքայ, «պատասխան» ճգնի տալ, բայց կարելի չէ՛ր հաւատալ որ՝ յամառութիւնը առաջ տանի մինչեւ իր բացարձակ մէկ մոլորանքը վաւերացնելու աստիճան, իր քմահին ու տրամաբանութենէ հիմնովի՛ն զուրկ փաստաբանութիւններով ու մեծամիտ հայեացքներով իր «Դաւանանք»ին ու իր «Արուեստ»ին ?! մասին։ Ինչ որ է, բոլորովին անյուսալի ալ չէին ասոնք՝ տրուած ըլլալով իր մտաւորական առանձնայատուկ տրամադրութիւնը։

Եւ այս անգամ, Պրն. Գոլանճեան, միշտ ինքզինքը, իր գրական հակումը եւ ուղղութիւնը արդարացնելու եւ պաշտպանելու ճիգին մէջ, գրականապէս ա՛յնչափ կը մոլորի, որչափ պէտք չէր ինքզինքին ներեր գրական «դաւանանք» ու «արուեստ» ունենալ յաւակնող գրիչ մը։ Ան կը մոլորի դարձեալ, որովհետեւ, բոլորովին մէկդի ձգելով հարցին ընդհանուր ոգին, եւ միայն կողմնակի երկրորդական խնդիրներ չոչափելով, պատասխանած ըլլալու եւ արդարանալու իր բոլոր ճիգը կը սպառէ հարցէն բոլորովին դուրս տեսակէտներու մէջ, շեղելով խնդիրէն, ու դուրսէն նեցուկներու սպասանելով,—ինչպէս կ'ըլլայ պաշտպանութեան հիմէ զուրկ ո՛ր եւ է ճարահատ մէկը,—ինքզինքը մաքրելու համար զինքը դատապարտող սըխալներէն։ Ուրիշ ի՞նչպէս կարելի է մեկնելջանքը մէկու մը՝ որ շեղելով քննադատութեան բուն նպատակէն եւ ուղղութենէն՝ իր սլաքները ու ակնարկութիւնները կ'ուղղէ անձի ու թերթի, որոնք ո՛չ մէկ կերպով կրնան առնչութիւն ունենալ ծնծուած հարցին հետ։ Մէջտեղը խնդիր մը կայ, որո՛ւն շուրջն է որ պէտք է վիճաբանիլ ու բան մը ըսել, եթէ կարելի է, եւ որովհետեւ իր այդ դատը խախուտ է, պէտք է լռել։ Ասիկա ես

մինակս չէ որ կը հաստատեմ, եւ Պրն. Գոլանճեան կրնայ իր գրուածքներուն գնահատումը ենթարկել դատաստանին որո՛ւ որ կ՚ուզէ, համոզուելու համար թէ՝ ի՛նչ տըպաւորութիւն է որ կրնան արթնցնել անոնք։ Եւ այս բանն է որ պէտք է հասկնալու չյամառի Պրն. Գոլանճեան, կարենալ թօթափելու համար իր մոլորանքը, իր օգտին համար։ Միւս կողմէ, ասիկա չնշանակեր սակայն թէ, քիչ շատ յաջող ու իմանալի արտադրութիւններ չկրնար ունեցած ըլլալ ինք, (*) որոնք հրատարակուած ըլլան Բիւրակնի մէջ, այո՛, իմ «հովանաւորութեամբ», բան մը որուն մէջ հակասութիւն ու «ապերախտի չարամտութիւն» — ո՛րչափ մեծամիտ պէտք է ըլլալ այդ հաւատքը տածելու համար — նշմարել կ՚ուզէ ինք։

Բայց ի՛նչ կ՚ընէ Պրն. Գոլանճեան, ինքզինքը արդարացնելու համար։

Այս անգամ, — մի՛շտ անձնատուր իր մտային աննպատակ թափառումներուն ու ցուցամոլական տքնաջանութիւններուն, — կէօթէն, «միւրէքքէպ պալըզը»ն, Նիկարան եւ դեռ բազմաթիւ միտքէ չանցնող բաներ իրար խառնելով՝ կը յօրինէ պաշտպանողական մը՝ որ ոչի՛նչ կ՚ըսէ, թշնամանքէ զատ, մինչ իմ գործս կարծեմ որոշ խնդիրի մը հետ էր, որ շեշտակի բա՛ն մը կ՚ըսէ, եւ որուն կարծեմ թէ խելացի մը առարկութիւն չպիտի ուզէր ընել։ — ա՛յնչափ վրճռական ու անբեկանելի ճշմարտութիւններ և իրողութիւններ ունին անոնք իրենց հիմ։ Ասիկա քննադատութեան ճանաչողութեան պակասն է՝ որմէ զերծ պէտք է ըլլար՝ գո՛նէ ինքզինքը «Արուեստ»ի ու «դաւանանք»ի տէր հռչակող մը։ Այսպէս, կը խօսի միւրէքքէպ պալըզին վրայ, — ուրկէ՞ ուր, — Նիկարայի ջրվէժին վրայ, — որուն մեծ վսեմութեանը մէջ նմանութիւն մը գտնել կ՚ուզէ իր յօդուածին հետ, — Ֆրանսերէնի կը թարգմանէ իր մէկ հատուածը, (ո՛վ մեծ զաւեշտ) ու կը յայտարարէ թէ, պիտի հրատարակէ յօդուած մը, «իմ Դաւանանքս ու Արուեստս» խորագիրով, որուն համար կը ծանուցանէ թէ. «անձնական խոստովանութիւն մըն է ան որ մոլեգին անկեղծութեամբ ուր (*) դաժան խստութեամբ կը սրբագրեմ թերութիւններս։ Մտածումիս հետ Մտածումին պատմութիւնն է (*) ու հայեցողական ճգնաժամերս ինձ սորվեցուցին այս արտայայտութիւնը»։ Ա՛հ այն ճգնաժամերը՝ որոնք ծնունդ կուտան ի՛րապէս ճգնաժամական արտադրութիւններու։ Եւ այս մեծամտութիւնները ա՛յնչափ առաջ կը տանի որ, Եղիսին պակասը լրացնել կը զառանցէ պահ մը, հետեւեալ գերազանցապէս զուեշտական ինքնասիրութիւնով . . . «որ մինչեւ ինծի երկննալու սրտակեղեք ճիգեր է ըրեր, յորմէ հետէ Եղիան ալ չի գրեր ու անոր գրածին նման յօդուածներ չեն հրատարակուիր հոն» («Բիւրակն»ի համար է)։ Ինչե՞ր կ՚անցընէ մարդուկը միտքէն։ Մինչեւ ինքզինքին Եղիսին փոխանորդելու դերը չնրհել, եւ կարծել որ թերթ մը Եղիսին թերին լրացնելու համար . . . Պրն. Գոլանճեանին պէտք կ՚ունենայ։ Ապահովաբար աւելի երես սեւցնող ներկայացուցիչ մը չէր կրնար գտնել Եղիա։ Խեղճ Եղիա, գիտնա՞ր թէ ի՞նչ փոխանորդներ ունի կռնակը ու ի՞նչ ներկայանալի աչակերտներ հասցուցեր է։ Միտքէն կ՚անցընէ՞ր արդեօք թէ, օր մը իր գրական ժառանգութիւնը սանկ տէրեր պիտի ունենար,

(*) Պէտք է դիտել տալ թէ, քննադատական այս նկատողութիւններուն մէջ, տեղ չի կրնար ունենալ յիշատակութիւնը մասնակի արժանիքներու, զորս կրնայ ունեցած ըլլալ Պրն. Գոլանճեան, ինչպէս ատոնց գոյութիւնը զգացուցած է առաջները գրած իր բանաստեղծութիւններուն մէջ։ Բայց դժբաղդաբար, գրական արժանիքի եւ յաջողութիւններու այդ նշոյլները շուտով խաթարուած են հոսանքին մէջ գրական այն ուղղութեան, որուն յանձնուած է, և որուն պիտի տեսնենք ի՛նչ յատկանիշներով ներկայանալը։

Ե. Ա.

(*) Սխա՛լ շարադրութիւն, եթէ իմաստը չէ զոհուած տպագրական սխալներու։

ու իր խանութը ինքնակոչ մունետիկներ պիտի բանեցնէին։

×

Այս անհլաժեշտ նկատողութիւններէն ետքը՝ իր մոլորական պաշտպանողականին մասին, դառնանք հիմա հարցին զուտ գրական տեսակէտին, անո՛ր՝ որ աւելի կենսական է, եւ որուն մասին Պրն. Գօլանճեան կ'երեւայ թէ պէտք ունի դեռ լուսաբանուելու, սթափելու համար իր գրական մոլորանքին մէջ, եւ ուղղութեան գալու, եթէ կրնայ, եւ եթէ կրնայ գիտակցիլ անոր առթած չարիքին։

Ըսած էի թէ, բարձր, իմաստալից գրած ըլլալու համար, բոլոր միտքէն անցած բաները, բոլո՛ր ներսէ՛ն դուրսէն, իրար չբռնող մտածումները կուտակել, բոլոր գիտցածը չգիտցածը դուրս թափել,— ինչ որ Պրն. Գօլանճեանի սիրական սովորութիւնն է,— ու յօդուածը օժտել ամէ՛ն այն անհեթեթութիւններով, առտառոցութիւններով՝ որ նոր կրնայ ծնունդ տալ միտքը, գրական ա՛լորանք մըն է, եւ մոլորանք մը՝ իր ամենալայն առումով։ Խօսքով միայն չբաւականանալու համար, կենդանի օրինակներ ալ վեր առած էի, իբր գլուխ-գործոց անհեթեթութիւններ, որոնց մէջէն աշխարհի ամէնէն իմաստուն մարդն ալ չկրնար ելլել, ինչպէս չէր կրցած ելլել նոյն իսկ անոնց հեղինակը, իր յօդուածին հատուածներէն ամէնէն մեղմերը լուսաբանել ճգնած ատեն։ Ըսած էի թէ, բան մը չե՛ն նշանակեր, ոչի՛նչ կը հասկցնեն եւ ո՛չ մէկ արժանիք կը ներկայացնեն սա տեսակ խօսքեր.—

«Իրենց խուլ չփոթումը, գինետան առջեւէն անցնելնուն, տարտամ անհանգստութիւնն, ա՛յն ինքնաբերաբար կատարուած մեկուսի սեւեռապչումն հազա՛ր գիտութեան համաճոյլ համերանգ ուժն ունի . . .»։

. . . «Այդ ժպիտը տարօրինապէս կրօնական արտայայտութիւն մը ունի, աչքին կոպերը կիսափակել կուտայ տեսակ մը քաղցր ու խոնջ երեւոյթով մը, որպէս թէ իր յանկարծական լուսաւորութեան մէջ չա՛տ ծանր դժուարընկալելի բան մը ունենայ. թեթեւ ինն վեր ընել կուտայ շրթունքը ու երկար վայրահակ պեխերուն տակ, հեշտալի բաբախումով մը, կը լայնցնէ ռունգերը, բովանդա՛կ դէմքին՝ յամր ըմպելու զբաղած երեւոյթ մը կը շնորհէ — ա՛հ, շնորհք մը այդ մութ դէմքին վրայ — որպէս թէ այդ ժպիտն՝ իր մանիչակաթուրմ վարդացանութեան մէջ գաղջ խայտացող մտածումովն համակ Բնութեան ներիսկութենէն յանկա՞ծ բրթած այերական եթերահոսք ըմպելի մ'ըլլայ, գերանբրջային վայրի ուրախութեան մը լուսատամուկ հոսանուտութիւնը, անմարդաձայն ջրակենդանութիւններու անհպե՛լի անպատում արծաթէն ու անոնց լուսաթրթռուն ուրախութեամբ կանանչցած ժայռերուն ջի՛նջ գմբուխտէն յանկարծաթի՛ռ բներգի մը թաքուն խնկաւէտութիւնը» . . . ։

Կ'ուզէ՞ք դեռ.—

«Այս դատումները գինովութեան ատիճանաւորումներն են, ալքոլ ըսուած թափուր՝ ինքգինքն ուտող գրգռումի մը թոթովանքներուն վանկային յառաջատուութիւնները, եսը ծաղրանքկարող՝ բթացնող անառարկայ բնամերժ Արուեստի մը խոռոչային աղաղակները, ինչպէս որ բնօրինաւոր՝ բնազօր մարդոց դատումները Տիեզերական Մտքին արտայայտման ատիճանաւորումներն են» ։

Եւ տակաւին.—

«Օ՜, լերան պաշտելի ջուրը, ժայռին արծաթ արցունքը ալքոլին թոզած թշուառ աւերակին վրայ, Ստեղծումին տօնը վհատութիւններու սեղանին վրայ, աստուածային յստակութիւնը, խնկաւէտ լեռներուն խաղաղութիւնն ու լոյսին ներդաշնակութիւնը, ամէն բան որ կեանքին կ'երթայ, վարդագոյն զուարթ Ուժին ու եթերային սիրով մը կ'օրհնէ կը մշտայժէացնէ՝ զայն, սէ-

ը կեանքին բեղմնաւորութեան գաղտնիքն եղած ու կեանքն ալ անոր անվրէպ արտայայտութիւնը»...

Ի՞նչ մըն ալ, ու ամէն ճաշակ կ'առնէր, այս չնաչխարհիկ ճամարտակութենէն. —

«Վարժապետը մինչեւ այսօր թաքուն արցունքով կը բաշխէ լերան ջուրը, ժայռին արծաթ մեղրը, լեռներուն լուսաճաճանչ խաղաղութիւնը, տիեզերական մաքին յատակութիւնը, Ստեղծումին ուրախութիւնը ...»

Կոզի՞ն ականջը ...

Ահաւասիկ այս տեսակ թափթփածութիւններ եւ դեռ իրենց նմանները, ըսած էի թէ, սնամէջ ոչնչաբանութիւններ են միայն, ոչի՞նչ խօսքեր, ողորմելի դատարկաբանութիւններ՝ զորս իբր միտքի անսգիւտ արտադրութիւններ՝ կը հրամցնէ Գոլանճեան ընթերցողներուն։ Պրն. Գոլանճեան չը՛մբռներ ասիկա, չընդունի՛ր, չո՛ւզեր հասկընալ, ու կը յամառի զանոնք միտքի յաջող ու արդարանալի ցոլացումներ նկատելու իր դաւանանքին մէջ։ Հո՛դ է մոլորանքը։ Եւ այդ մոլորանքը չպարիր երբեք Պրն. Գոլանճեանի համար գրական ախտանիշ մը ըլլալէ, որչափ ատեն որ ան իր հրատարակութիւնները կը ջանայ օժտել ճապաղութեան, անհասկնալիութեան եւ անիմաստութեան այն տեսակ յատկութիւններով, որոնք գոյութեան ո՛չ մէկ իրաւունք ունին յանուն գրականութեան, ո՛րչափ ալ ինք ճգնի ատոնք վերագրել «Արուեստ»ի արտակարգ ոգեցումներու եւ միտքի բացառիկ կարողութեան մը՝ որ իբր թէ գերազանց ու անընդգիւտ օժիտ մը ըլլայ։

Կրնա՛յ այդ հաւատքով օրօրուիլ, առիթը տալու համար թերեւս հաստատելու, ասկէ ետքն ալ, ճշմարտութիւնը իր գրական ձախողանքին, ամէն անգամ երբ ուզէ հրատարակել «Ժայռի Ջուրը»ի եւ ուրիշներու պէս չնաչխարհիկ երկունքներ։

Շատ յանձնարարելի եւ քաւիչ չէ՛ այն Պրոպատիկէն, զոր պատրաստած է այդ անհեթեթութիւններուն հեղինակը, ուր, միշտ, ինչպէս ըսած էի, կը լուացուի ու կը մաքրէ ինքզինքը, ամէն անգամ երբ դիտողութիւն կամ առարկութիւն ըլլայ իրեն։ Բան մը չարժեր իրապէս, մոգական բժժանքներու այն տոպրակը, զոր կը բանայ ու կը թափէ առջեւը իր ընթերցողներուն ու ընդդիմախօսներուն, ատով կարծելով մոգել անոնց աչքերը։ Սակայն, բա՛ն մարիկ չըներ ան, այդ տոպրակը բանալով, դուրս կը թափէ ուլար կը խառնէ ան; ի՛նչ որ կայ անոր մէջ, «Արուեստ», «Բնութիւն», «Ոչինչ», «Պարապ», «Տառապանք», «Ներզօրութիւն», «Ներզգայութիւն», եւ դեռ ի՛նչ որ միտքին պտուկը կրնայ պահպանած ըլլալ իր խորշերուն մէջ։ Յանուն այդ բառերուն կը խօսի՛ ան միշտ, զանո՛նք առաջ քշէ, անո՛նց կ'ապաստանի, այդ մոգական բառերուն տարտամ խառնակութենէն սպասելով իր չքմեղացումը։ Մե՛ղմ բառեր, իրե՛նք ալ կը զարմանան ատանկ սարէն ձորէն իրարու քով ինկած ըլլալնուն համար։ Անկասկած ի՛նք ալ բան չհասկնար իր այդ բժժանքներէն. բայց սամիկին աչքը մոգելու լաւագոյն առարկաներն են ատոնք՝ իր խօսածէն ի՛նք ալ բան չհասկցող վհուկին ձեռքին մէջ։

Այս անգամ ալ, ինչպէս մի՛շտ, իր այդ բառերուն պաշարը առաջ կը քշէ, արդարացնելու համար իր «Ժայռի Ջուրը» գրուածքին նիւթը, որ բացարձակ ոչնչութենէ մը ուրիշ ո՛ր եւ է յատկութիւն չներկայացներ, եւ որուն նման գիւտերու՝ մարդ զառանցանքի մէջ միայն կը հանդիպի։ Ու, մի՛շտ արդարացնելու ճիգին մէջ այդ նիւթը, յայտնութիւն մը կը գլտորէ, ըսելով. «Ցօդուածիս նիւթը, ի՛մ անձիս բղխած է, իմ տենչերէս, իմ միտումներէս»։ Ատո՞ր է որ պիտի հակառակէինք։ Ընդհակառակը։ Տարակո՛յս չի կայ թէ «իր անձէն» բղխած է, և ի՛ր անձէն միայն կրնար բղխիլ այդ տեսակ բան մը։ Բայց մտածե՛լ որ ատիկա իբր արդարացո՛ւմ մէջտեղ կը նետուի։ Եթէ անձէն բղխած ըլլալը արդարացումն է, եւ պէտք ըլլայ ամէն «անձ»է «բղխած» բան գիրի առնել ու հրատարակել, ի՛նչ անձեր կա-

բելի է գտնել տակաւին, որոնց «անձ»էն կամ մինքէն այդ նիւթէն տարբեր նիւթեր ալ կրնան բղխիլ։ Եթէ պէտք ըլլար հաւաքել ատոնք ու հրատարակել, ամբողջ հաւաքածոյ մը կարելի էր կազմել, գեղեցիկ առաջաբանով մը, յայտնի է թէ ի՛նչ նիւթի վրայ, եւ պատկերովը Աբրահամի։

Կը տեսնեմ որ, Պրն. Գօլանճեան ա՛յնչափ հակասական է, ու իր «Պատասխան»ը այնչափ լեցուն նոր առտառոցութիւններով եւ ուշադրութիւն հրաւիրող նիւթերով, որ այս նկատողութիւնները կրնան երկարիլ եւ հեռուները տանիլ մեզ։ Եւ արդէն, այսքան ծանրանալս ալ՝ խնդիրին գրական տեսակէտով ունեցած չահեկանութեանը և կենսականութեանը համար է միայն։

Քանի մը խօսք ալ այն պատճառներուն ու «ազդակ»ներուն վրայ, որոնք Եղուարդ Գօլանճեանը մղած են գրական իր այդ ուղղութեան, որուն՝ չարաչար, անղէկ ու անգիտակից նուիրումը՝ զինքը առաջնորդած է իր մոլորանքին՝ գրականութեան մէջ։ Ինդիրին այս էջին պարզումը մասնաւորապէս անհրաժեշտ է ա՛լ,—քանի որ անգամ մը արծարծուեցաւ ան,—ո՛չ միայն իրեն օգտին համար, այլ նաև թերևս ուրիշներու, անպատրաստ ու անկազմակերպ միտքերու, որոնք գրականութեան մէջ իրենց ճամբան կը փնտռեն։

Կը կարծեմ թէ, այս և նախորդ յօդուածով, պէտք եղածին չափ հասկցուեցաւ թէ՝ ի՛նչ է այն ուղղութիւնը կամ մոլորանքը՝ որ կ՚որակէ մեր նիւթին առարկայ գրիչը։ Արդ, ի՛նչ բան պատճառ եղած է ատոր։

Գօլանճեանը անձնապէս ճանչցողներ ու իր արտադրութիւններուն քիչ չատ ուշադրութիւնով հետեւողներ, որոշ կրնան զգալ թէ, ան մոլեռանդ սիրող մը եղած է Եղիան, եւ միանգամայն ուխտեալ հետեւող մը անոր՝ որ ուզած է հաւատա՛ցնել ու կեղծել՝ ի՛նչ որ ունի գրիչի այդ վարպետը, իր գրականութեան ձեւին, հակումներուն ու անձնական առանձնայատկութիւններուն մէջ։ Եղիան զարտուղի դէմք մըն է, թէ՛ իբր Գրագէտ եւ թէ՛ իբր Մարդ։ Ի՛նչ որ կը յատկանշէ զինքը՝ հարազատ, անկեղծ ու հաւատարիմ պատկերն է իր խառնուածքին, հոգեկան տրամադրութիւններուն, եւ իբր մարդ ունեցած առանձնայատկութիւններուն, իր թէ՛ կեանքին եւ թէ՛ գրականութեանը մէջ։ Եղիան ճանչցուած է եւ է՝ զարտուղի, եզական, ինքնատիպ դէմք մը՝ որուն մտածելու կերպը, ապրելու եղանակը եւ աշխարհահայեցողութիւնը՝ զինքը ներկայացուցած են փիլիսոփայի վիճակի մը մէջ, մեծ նմանութիւններով Հնութեան ա՛յն իմաստասէրներուն հետ, որոնց տրուած «փիլիսոփայ» անունը՝ ամէն բան կը բացատրէ։ Սովորական մարդոցմէ տարբեր, ապրելու եւ մտածելու եղանակով հիմնովին զարտուղի, ինքնատիպ ու եզական մարդու վիճակն է ա՛դ, որուն նախասահմանուած կը ծնի մարդ, եւ չպատրաստուիր երբեք։ (Il faut naître pour être)։ Այդ վիճակը, այդ անունը՝ հմայիչ ու դիւթական բան մը ունին, զոր հագնիլ չատերու ցանկութիւնն է։ Գօլանճեան, չլացած այդ հմայքէն, իր դեռահաս տարիքէն, ցանկութիւնը ունեցած է մտնելու այդ կեղեւին մէջ, «փիլիսոփայ» անուանուելու, Եղիային նմանելու, գրաւուած անունի, համբաւի ու համակրանքի այն դիւթանքէն՝ որոնցմով շրջապատուած էր Եղիա համայնքին մէջ։ Ամէն ի՛նչ որ կրնայ, ըրած է ան, երկա՛ր ժամանակ, այդ նմանութիւնը ձեռք բերելու համար։ Ձեւացուցած է անոր բոլո՛ր գրական ու անձնական կերպերը, կեղծած է ի՛նչ որ ունի ան իրեն յատուկ, եւ երկար տարեն ապրած է հաւատքով թէ՝ Եղիա ըլլալու ճամբուն մէջ է։ Ատով անցած է տարիներով, եւ այդ մտասեւեռումը իր մղձաւանջը եղած է, որով յափշտակուած ու տանջուած է գիշեր ցորեկ։ Ցաճախ նաեւ հաւատացած ու ինքզինքը համոզած է որ՝ թէ՛ ֆիզիքապէս եւ թէ՛ հոգեկանապէս՝ ինք մեծ նմանութիւններ ունի Եղիային հետ, եւ օրրած է ինքզինքը սա անուշ երազով թէ, յանով մը տարբերութիւն չունի Եղիէն, ամէն տեսակէտներով։ Այս իրողութիւնը չեՔ

հաստատեր իր գրուածքներուն մէջ Եղիայի մասին ցոյց տուած յափշտակութիւնները, ամէն գրութեան մէջ անոր անունը բերնէն վար չձգելը, տեղը ըլլա՛յ կամ ո՛չ, իր անձնական խոստովանութիւնները, այն պաշտումը՝ զոր ունի անոր հանդէպ, եւ զոր կը յայտնէ իր ամէն խօսքին մէջ, գրաւոր թէ բերանացի, եւ վերջապէս իր վերջին այն զուարճալի յայտնութիւնը, որուն համեմատ միամիտ հաւատքը կը մնուցանէ թէ՝ թերթերու մէջ Եղիային անունը պակսելուն համար . . . զինքը կը փնտռեն, և իրմո՛վ . . . փոխանորդել կ'ուզեն զայն։

Եղիայի անձին մէջ փիլիսոփայ մարդը գտնելով, ու անոր գրիչին մէջ՝ բարձրաթռիչ սաւառնումներ՝ գրական արտայայտութիւններու, յանդուգն խոյանքներ, խիզախ յղացումներ, զարտուղի ներշնչումներ, համոզած է ինքզինքը թէ, փիլիսոփայ ըլլալու եւ Եղիայի նմանելու համար, պէ՛տք է խրթին, բարձր, մեծաշքինդ գրել, արտադրել գրուածքներ, ուր սովորականէ տարբեր մտածումներ, նորօրինակ արտայայտութիւններ ու գրական զարտուղի ձեւեր գտնուին անպատճառ։ Ու ասիկա՝ կարծեցնելու համար թէ՝ արտակարգ կարողութեան մը, մեծ մտածումներու, սովորականէ վեր զգացումներու եւ ներշնչումներու տէր է գրողը, հմուտ է, զարգացած է, շատ բան գիտէ, տիեզերական ծանօթութիւն ունի, թէ՝ մէկ խօսքով՝ փիլիսոփոս է։

Հոգ չէ թէ ամբողջ շառլաթանութեան մը կոյտին մէջէն գաղափար մը, մտածում մը իսկ չելլէ, եւ հեղինակը ի՛նք իսկ բան մը չհասկնայ մեծաշռինդ ու խոշոր այն բառերու դէզէն, զորս հաւաքելով չորս կողմէն կը թխէ գրուածքի մը մէջ,—ասոնք բոլորը կ'արդարանան՝ յանուն . . . փիլիսոփայական եղած ըլլալու, յանո՛ւն բարձր գրած ըլլալու։ Այս ձգտումին, այս հակումին, գերագրգռութեան հասցուած այս մոլեռանդութեան բոլո՛ր հետքերը կարելի է նշմարել Պրն. Գօլանճեանի յօդուածներէն գրեթէ մեծագոյն մասին մէջ։

Եղիայի նմանիլ, փիլիսոփայ ըլլալ, եւ մութ, խրթին գրել,— որպէս զի վաւերացուի գրուածքին փիլիսոփայականութիւնը եւ հմտականութիւնը, — ահաւասի՛կ իտէալը, երազը, որով սնած է ան, եւ զայն իրականացուցած ա՛յն աստիճանի յաջողութիւնով մը, որ կրնայ ձեռք բերուիլ բռնազբօսիկ կերպով ի գործ դրուած ճիգերով։

Այս հակումներուն ու ազդակներուն արդիւնքին վրայ՝ եկա՛ծ են նաեւ բարդուիլ այն ազդեցութիւնները՝ զորս կրած է ան օտար հեղինակներու իր ընթերցումներէն, որոնց մէջ ցոյց տուած խառնակ ընտրողութիւն մը, եւ մտաւորական հասողութենէն վեր բարձր հարցերու մէջ ապարդիւն սաւառնում մը՝ բո՛լորովին մոլորական հոսանքներու մէջ տարուբերած են իր հակումները եւ զարգացումը, որով իր միտքը ամփարուած է ծանօթացումովը զաղափարներու, զորս լա՛ւ մը չէ մարսած։

Դիւրաւ կրնայ երեւակայուիլ թէ, ի՛նչ կը հետեւի ասոր։— Մտաւորական խառնաշփոթութեան վիճակ մը, ուր կը յառնեն տարտամ ու անորոշ գաղափարներ, հաստատ ուղղութենէ, ձգտումէ ու նպատակէ զուրկ տեսիլքներ, զորս կերպարանել ու բնական մարմնացումով մը զգեցնել՝ շատ դժուար է, անդէկ ու անինքնագիտակից գրիչի մը։

Այդ պատճառով, այսօր, ամէն անգամ որ Գօլանճեան նիւթի մը գլուխը կ'անցնի, դժբաղդաբար չյաջողիր զայն ներկայանալի կերպով մը développer ընել, ու տալ անոր ա՛յն վիճակը՝ որուն կը կարօտի յաջողած ըլլալու համար։ Եւ ասիկա՝ որովհետեւ յաճախ նիւթը շատ մղձաւանջային ու անկերպարան բան մըն է. ատոր կուգայ միանալ բռնազբօսիկ կերպով ի գործ դրուած ճիգ մը՝ բոլոր ուռուցիկ ու մեծաշռինդ բառերով ու շարայարութիւններով պաճուճելու զայն, միմիայն առաջնակարգ գաղափարականին համար՝ իմաստալից, խրթին, փիլիսոփայական ըլլալու, ջանք մը՝ որ ուրիշ բանի չյանգիր, բայց եթէ անյաջողութեան։

Ահա այդ ուղղութիւնն է որ զինքը առաջնորդած է իր գրական մոլորանքին, որմէ դարձ մը՝ իր մեծագոյն չահը պիտի ըլլայ, եթէ ուզէ առաքինութիւնը ունենալ՝ ճանչնալու իր սխալը, համոզուելո՛ւ անոր, եւ զգալու՝ պէտքը այդ դարձին։

Որովհետեւ, ի՛նչ որ ալ ուզէ ըսել, որչա՛փ ալ պնդէ իր համոզումներուն ու «դաւանանք»ին վրայ, ո՛րչափ ալ, մա՛նաւանդ, ինքզինքը խաբէ, որչա՛փ ալ երկինքներէն վար բերէ ու օգնութեան կոչէ «Արուեստ»ը, «Բնութիւն»ը, «Ոչինչ»ը, «Պարապ»ը, «Նիակարա»ն ու . . . «միւրէքքէպ պալըղը»ն, մոլորա՛նք է՝ մտածում մը խղդել իրար չբռնող խօսքերու կոյտերուն տակ, մոլորա՛նք է բարձը գրելու համար ամէնէն անհեթեթ հապաղութիւններով խճողել գրուածք մը, մոլորա՛նք է բռնազբօսիկ կերպով սնամէջ ու պոռոտ բառեր ու խօսքեր թխել իւրաքանչիւր նախադասութեան մէջ, ու անոնց անպէտ չեղջակոյտովը ծանրաբեռնել գրուածք մը, մոլորա՛նք է մշուշապատ ու աղջմղջական մթութիւնով ու անհասկնալի խրթնութիւնով ուռուցիկ պարբերութիւններ հիւսել, մոլորա՛նք է վերջապէս, իրականութենէ հեռու մտացածին գաղափարներ, պատկերներ ու մտածումներ՝ պաճուճել այն տեսակ այլ ընդ այլոյ զարդարանքներով ու զանոնք հագուեցնել ա՛յն տեսակ ներսէն դուրսէն կարկտաններով, որոնց ամբողջական համադրութենէն ոչի՛նչ կարենայ հասկցուիլ, ոչի՛նչ կարենայ հասկնալ վստահօրէն նոյն իսկ հեղինակը,— ինչպէս եղած է ճիզը՝ ընդհանուր առումով՝ Պրն. Գօլանճեանի։ Մոլորա՛նք են բոլոր սոնք՝ նոյն իսկ յանո՛ւն իր՝ խնկարկել ձեւացուցած Արուեստին։ Իր ճանչցած ու նախընտրած հեղինակներէն ապահովաբար ո՛չ մէկը յանուն Արուեստի անձնատուր եղած է այդ տեսակ ճախողանքի մը, որովհետեւ ո՛չ ոք կ՚ուզէ ինքզինքը Արուեստին համար անյաջողութեան մէջ գահավիժել, եւ որովհետեւ Արուեստի՛ն իսկ պահանջումներէն են՝ յըստակութիւնը, գաղափարներու պայծառութիւնը, տրամաբանականութիւնը, արտայայտելու եղանակի անճիգ բնականութիւնը։

Մեր ամէնէն յաջող գրագէտներէն ո՛չ մէկը իր տաղանդը փայլեցնելու և յաջողութեան տիրանալու համար՝ պէտք ունեցած է Պրն. Գօլանճեանի ո՛չ-արուեստագիտական ուղղութեան դիմում ընելու, եւ զայն օգնութեան կոչելու։ Նոյն իսկ իրմէ ու ամէնէ՛ն ա՛յնչափ հաւնուած գրագէտը, Եղիան, իր գաղափարի ու գրիչի ամենաբարձր թռիչներուն մէջ իսկ, պէտք չէ ունեցած խրթնարանութեան ու ճապաղութեան, որոնք բռնազբօսիկ ճիգերու միայն արդիւնք են, եւ ուրիշ ոչի՛նչ։ Ասիկա ուշագրաւ պարագայ մըն է իր ապագայ ուղղութեան համար։ Արժանիք մը չկա՛յ՝ անպատճառ անհասկնալի ու անիմաստ գրելուն մէջ։

×

Ապահովաբար, սոնք ըսելով, եւ ա՛յնչափ խիստ դատաստանի մը ենթարկելով Պրն. Գօլանճեանի գրելու եղանակն ու գրուածքները, ո՛չ մէկ ատելութիւն կրնամ ունենալ իրեն դէմ։ Ընդհակառակը սէր միայն կրնամ տածել հանդէպ իրեն՝ իբր մէկու մը, որ գրական աշխատութիւններու նուիրած է ինքզինքը։ Ա՛լ լուսաբանութիւնը պէտք եղած գրական խնդիր մը նկատելով, իբր այդ անոր ուղղուիլ էր միայն՝ նպատակը այս տողերուն, քանի որ կարելի ու ճիշդ չպիտի ըլլար՝ լուռ մնալ սխալ ուղղութեան մը առջեւ, որուն մէջ յա՛յտնապէս կը գտնուի գրական աշխատաւոր մը։ Թերեւս օգուտ մը ունենան ըսուածները։ Ասիկա մեծագոյն բարիքը պիտի ըլլայ, որովհետեւ, կը կրկնեմ, գրական լաւագոյն արտադրութիւններու համար, որոնք կարենան արժանիք մը ստեղծել հեղինակին, Գօլանճեան պէ՛տք է սթափի զարթնումովը իր գրական ուղղութենէն դարձի մը բարերար գիտակցութեան։

ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ
ԱՇԽԱՐՀԻ ՀԻՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ
ՎՐԱՑ

Ընդհանրապէս ծանօթ չէ սա իրողութիւնը թէ՝ մատենադարաններու ծագումը հին է, եւ թէ հանրային մատենադարաններ կը ծաղկէին, բոլոր մեծ քաղաքներու մէջ, քրիստոնէութեան սկիզբները։ Եթէ ուշադրութեամբ ուսումնասիրենք Հրեաներու պատմութիւնը եւ հին պատմական երկիրը, պիտի տեսնենք թէ առաջին մատենադարանները՝ տաճարները եւ չաստուածներուն նուիրական չէնքերն էին, եւ գրապահներն ալ՝ ժողովուրդին գլխաւոր ու երիցագոյն մարդիկը։

Նինուէի եւ Բաբելոնի մէջ կատարուած վերջին պեղումները կը յայտնեն սա զարմանալի իրողութիւնը թէ՝ աշխարհի այս երկու էն հին քաղաքները կը պարունակէին խիստ ընդարձակ մատենադարաններ, զորս բառական իմաստով կրնանք անուանել «կաւէ մատենադարաններ»։

Եգիպտական մատենադարանները հիմնուած են կանխագոյն ժամանակներու մէջ։ Բրիտանական Թանգարանը կը պարունակէ պապիրոս ձեռագիր մը՝ լաւ վիճակի մէջ, որ 3,600 տարիէ աւելի հնութիւն ունի։ Այս ձեռագիրը գոյութիւն ունէր երբ Մովսէս իր աներոջ ոչխարները կ'արածէր Քորէբ լերան վրայ, երբ դեռ Փիւնիկէցիները առեւտրական աշխարհին չէին տիրած՝ գաղթականութիւններ հաստատելով Միջերկրականի եզերքները, երբ Բրիտանական Կղզիներու բնակիչներն էին Ցարեթի, այսինքն՝ նոյի մեծ որդւոյն սերունդը։ Աշխարհի պատմութեան այս կանխագոյն շրջանին մէջ Իոլանտա կը գտնէին հին Գաղղիացիք։

Պատմութեան մէջ արձանագրուած հնագոյն հանրագիտարաններն են «Թոթ»ի սրբազան գիրքերը, որոնք թիւով 42 հատոր կամ աւելի ճիշդ 42 մագաղաթ են, եւ առ նուազն 3,400 տարի առաջ գոյութիւն ունէին, ու անոնց ամբողջութիւնը կը կոչուէր «հոգիին դարմանարանը»։ Նախնիքներէն մէկը յայտարարած է թէ՝ գիրքերը հոգիին չտեսարաններն են։

Կը կարծուի թէ առաջին մատենադարանը հիմնուած էր Եգիպտացի թագաւորին Օսիմանտիսի ձեռքով։

Պիսիդրատ որ Քրիստոսէ 600 տարի առաջ ծնած էր, կ'ըսուի թէ առաջինն էր որ հանրային մատենադարան մը հիմնեց Աթէնքի մէջ։ Բայց առաջին հանրային մատենադարանը՝ որուն վրայ որ եւ է ստոյգ տեղեկութիւն ունինք՝ հիմնուած էր Հռոմի առաջին կայսրին ձեռքով, ներկայ ժամանակէս աւելի քան 2000 տարի առաջ, եւ «Օքթավիոն» կը կոչուէր, ի պատիւ իր քրոջ։ Այդ մատենադարանը այրեցաւ առաջին դարուն վերջերը, Տիտոսի իշխանութեան ժամանակ։

Քրիստոնէութեան առաջին դարերուն մէջ, հանրային մատենարաններ կը ծաղկէին բոլոր մեծ քաղաքներու մէջ։ Հռոմի մէջ կային 28ի չափ մատենադարաններ։ Ասոնք անտարակոյս մեծ դեր կատարեցին Հռոմը քաղաքակրթութեան կեդրոն եւ Հռոմէական կայսրութիւնը աշխարհի էն հզօր պետութիւնը ընելու մէջ, քրիստոնէական թուականին սկիզբները։

Կ. Պոլսոյ մէջ առաջին մատենադարանը հաստատուեցաւ Քրիստոսէ իբր 300 տարի ետքը։ Նոյն ժամանակամիջոցին հիմնուեցան նաեւ Աղեքսանդրեան մատենադարանները, պարունակելով 700,000 հին ձեռագիր հատորներ. բայց այս մատենադարանները իրարու ետեւէ հրոյ ճարակ եղան, եւ այսպէս եօթներորդ դարուն՝ ամէնքն ալ փճացան կրակով։ Այս ժամանակին յաջորդեց միջնադարեան ժամանակամիջոցը՝ որ նպաստաւոր չէր մատենադարաններու ծաղկելուն։ Ժողովուրդին իմացական ու հոգեկան կարողութիւնները տկարացան եւ գիտութիւնը միայն քանի մը առանձնաշնորհեալ անձերու վերապահուած էր։ Այս խաւար դարերուն մէջ ուսման ու գիտութեան լապտերները

կը չողային աղօտ բայց անյողդողդ լոյսով մը, դղեակներու եւ վանքերու պատերուն մէջ, եւ այսպէս անոնց մէջ կը պահպանուէին աշխարհի բազմաթիւ պատուական ձեռագիրները։

Այսօր հպարտութեամբ կը նայինք քաղաքակիրթ աշխարհի մատենադարաններուն վրայ։ Բարիզի ազգային մատենադարանը, իր 2,000,000 հատորներով, աշխարհիս մէջ էն մեծն է. եւ Հռոմի Վատիկանը կը պարունակէ բազմաթիւ հին ու պատուական ձեռագիրներ։ Իտալիոյ մէջ էն մեծ մատենադարանն է Ֆլորէնսի ազգային մատենադարանը։ Իտալիա իր մեծութեան հետ բաղդատուելով Եւրոպայի ուրիշ որ եւ է երկրէն աւելի շատ գիրք կը պարունակէ։ Յիշուելու արժանի է նաեւ Բրիտանական Թանգարանը, որ կը պարունակէ իբր 2,000,000 հատորներ, եւ որ հաւանաբար ուրիշ որ եւ է մատենադարանէ աւելի գործնական օգուտ մատուցած է աշխարհի։ Անգլիոյ էն հին ու էն պատուական մատենադարաններն են Քէնթբրպըրի եւ Օքսֆօրտի, ինչպէս նաեւ Էտինպուրկի եւ Սբ. Անտրէի մատենադարանները Սկոտիոյ մէջ։ Իռլանտայի մէջ էն մեծն ու էն պատուականն է Երրորդութիւն Քոլէճի մատենադարանը Տըպլինի մէջ. ասիկա մատենադարանն է որ կը պարունակէ ընագիր մէկ օրինակը Սբ. Փէթրիքի դաւանագրին, որուն համար հնախօսները կը հաստատեն թէ 9դ կամ 10դ դարուն մէկ արտադրութիւնն է։ Այս դաւանագիրը կը պարունակէ շատ ապացոյցներ Սբ. Փէթրիքի ապրած ժամանակին յատկանիշներուն վրայ։ Ամերիկայի էն հին ու էն մեծ մատենադարաններէն մէկն է Հարվըրտ, Քէյմպրիճի մէջ։ Բայց Անգլիոյ եւ Ամերիկայի հանրային մեծ մատենադարանները 50 կամ 60 տարի առաջ հիմնուած են եւ 19դ դարուն վերջին մասին կը վերաբերին։

Ամէն անհատ պէտք է շահագրգռուի մատենադարաններու տարածման գործովը, վասն զի անթիւ անհամար են համայնքի մը անոնց ընծայած օգուտները։ Հանրային մատենադարանները ոչ միայն անգին օրհնութիւններ կը սփռեն ներկայ սերունդին մէջ, այլ կը պարունակեն անցեալին անանց ու անեղծ ընծիւղները։ Այսպիսի մատենադարաններ կենսական են համայնքի մը մտաւորական զարգացմանը համար։

Էմբրսըն անգլիացի նշանաւոր բանաստեղծը կ'ըսէ. «Մտորեցէք թէ ի՞նչ ունիք պզտիկ բայց ընտիր մատենադարանի մը մէջ։ Ունիք հոն ընկերակցութիւնը էն իմաստուն ու էն հանճարեղ մարդոց, քաղաքակիրթ աշխարհին ընտրեալներուն, որոնք հազարաւոր տարիներու շրջանին մէջ, լաւագոյն կերպով պարզած են իրենց գիտութեան ու հանճարին արդիւնքները։ Այս մարդիկը ընդհանրապէս քաջուած կեանք մը ունէին, անմատչելի եւ մենաւոր էին, չէին հանդուրժեր ընդմիջուելու. կարգ ու սարգի կը հետեւէին. բայց այն խորհուրդները զորս չէին յայտներ իրենց մտերիմ բարեկամներուն, ահա իրենց գիրքերուն մէջ արձանագրած են պարզ բառերով, մեզի, ուրիշ դարու մը օտարականներուս համար»։

Քաղեց
ԷԼԻԶ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Տիար Միսաք Տէվկանց (Վան).— Ուղուած թիւերը ղրկուեցան. հաճեցէք թղթադրոշմով ղրկել անոնց փոխարժէքը։ 1903 տարիին 51, 52 թիւերը չեն հրատարակուած, որոնց փոխարէն 1904ի 1 թիւը կրկին հրատարակուած է։

Տիար Աժտերեան (Ամերիկա).— Ստացած ենք Ձեր առաքումը։

Պատ. Գ. Ալթմաճեան (Սուճկուրլու).— Այո, կրնաք Մարզուանի մեր գործակալ Գէորգ էֆ. Կիւլեանի վճարել Ձեր բաժանորդագինը, որմէ կը ստանանք զայն։

Տիար Յակոբ Գուլյումճեան (Հիւսնի Մանուար).— Սկսանք ղրկել Ձեր թերթը. հաճեցէք Ձեր որոշած միջոցով փութացնել բաժնեգինը։

ԱՍՏՈՒԱԾ ՏԻԵԶԵՐՔԻ ՄԷՋ

Տիեզերքի գունտը իր կրկին բեւեռները յաւիտենականութեան եւ անհունութեան վրայ հաստատած՝ կը թաւալի պարուրելով չամանթաղանման թաքուն աշխարհներ եւ պարագծելով ինքզինքը հիւլէներու մէջ։ «Աշխարհներ հիւլէներ են եւ հիւլէներ՝ աշխարհներ»։ Փոքրկութիւնն ալ իր սեփական ամբաւութիւնը ունենալով, հիւլէի մը անհնարին փոքրկութիւնն իսկ իր կարեւորութիւնը ունի։ Անծիր ու անծայր մեծութիւնը յարաբերապէս կէտ մըն է փոքրիկ և անհնարին փոքրկութիւնը միջոց մը, որոնց երկուքին մէջ ալ կը փայլի յաւիտենական հանճարը—ԱՍՏՈՒԱ՛Ծ։

Նիւթ, միջոց, ժամանակ, այս երրեակ անբացատրելիութիւնները կը պարփակեն անհունութիւնը իրենց անծայրածիր ծոցին մէջ։ Հանդիսանալու համար Աստուածային մեծափառութեան գէթ մէկ աննշան պատկերը։ Աստուածային այն հանճարը՝ չէ թէ միայն բանաւոր, այլ շնչին տարրածներէ ալ կը ցոլացնէ իր ճաճանչները, հատուանաւոր ապակիի նմանութեամբ։ Սարդի ոստայնին վրայի հրաշակերտ հիւսուածքէն իմաստութեան կայծ մը կը ճառագայթէ։ Հանճարի հորիզոններ ամփոփուած են թիթեռնիկի մը թեւերուն մանրադիտական աղուամազին մէջ. երկրաչափական խորունկութիւններ կը նշմարուին մեղուէն չինուած վեցանկեան եւ արմատատունկ բոյսերու հրաշակերտ մանուածապատութիւններուն մէջ. նաև նախախնամական ի՛նչ մեծ գաղտնիք մը կը պարզէ նորածինին դեռափթիթ շրթունքներուն ծծելու կարողութիւնը։

Զգողութեան անտեսանելի թաթիկին վրայ տիեզերքի մեքենային վիթխարի ճախարակը դարձնող մեղեխը՝ Աստուածուստ դրուած է հոն, որպէս զի արտարերէ պարտէզի մէջ Նեւտոններ խորհուրդի մատնող խնձորներ եւ տիեզերքի մէջ շրջուն գունտեր։

Վե՛ր նայինք, երկինքի վրայ խառնիխուռն մոլորակներ ի՛նչ սքանչելագործ ծիր մը կը գծեն եւ անոր վրայ այն տեսակ հաւասարակշռութեամբ կ'ընթանան՝ որուն վրայ մարդկային հանճարը ապշած ու բերանաբաց կը մնայ։ Վա՛ր նայինք, կը տեսնենք անթիւ, անհամար հրաշալիքներ երկրաբանական, կենդանական, բուսական, որոնցմէ կը ցոլայ Յաւիտենականը՝ Աստուա՛ծ։

Անհաւատութիւնը թող ուժգին գոցէ իր աչքն ու ականջը. արարչագործութեան պայծառափայլ կարգն ու ներդաշնակութիւնը կը լեցնեն աշխարհը գերագոյն մեղեդիներով։ Զգիտականութիւնը թող գահավիժի նախապաշարումներէ մինչեւ յիմարութիւն, ամենանուրբ հաշիւով հրաշակերտուած իրերը կոյր դեպուածի գոգը ծրարելով։ Տիեզերակազմ նիւթը ինքնին յաւիտենական էակի մը գոյութիւնը հռչակելով, կը քանդէ սկեպտիկեան օդակառոյց դղեակը։ Զգիտականութեան ակնապարար վարագոյրը հիմա հզօր գիտնականներէ շատերուն կողմէ պատռուելով, վեր հանուած է անկրօններու կարճամտութիւնը։

Բարեշրջական մեծ փիլիսոփան, Հէրպերթ Սբէնսըր, մեծ զարմանքի կը մատնէ իր հետեւորդները, երբ կը յայտարարէ թէ՝ կրօնը հզօր տիրապետութիւն մը պիտի ունենայ ապագայ սերունդին վրայ, թէ նորանոր գիւտեր եւ զարմանահրաշ յայտնութիւններ վերջ ի վերջոյ պիտի ստիպեն մարդիկը որ հաւատան գերբնական զօրութեան մը գոյութեան, որ կը վարէ տեսանելի տիեզերքը։ Եւրոպեան եւ ամերիկեան գիտնականներու է՛ն ականաւորը Լորտ Քէլվին բացարձակապէս յայտարարած է եւ կը յայտարարէ թէ, անկարելի է ամբողջ տիեզերքը վարող գերբնական եւ անտեսանելի զօրութիւնը ուրանալ, թէ՝ գիտութիւնը մարդս աւելի մօտ կը տանի Աստուծոյ։ Աբիստոտէլ, Տէքարդ, Սբինոզա ոչ նուազ ուժգնութեամբ— թէեւ անուղղակի— կը հաստատեն այս փաստը, երբ կը յայտարա-

բեն թէ՝ փիլիսոփայութիւնը սկզբնապատճառը (First Cause) կը մատնանշէ. Պղատոն ալ կը շեշտէ այդ, երբ կ'ըսէ. «Փիլիսոփայութիւնը անմերձաւորութիւն դիտութիւնն է»։ Թողունք այլ եւս Տակիտոսի, Պորփիւրիոսի, Տրնիս Տիտրրոյի, Ժան Ժագ Ռուսոյի, Շթրաուսի, Ռենանի եւ ուրիշներու անկողմնակալ խոստովանութիւնը՝ Յիսուսի Աստուածորդիութեան մասին։

Նախապաշարեալները ի զուր կը խորդան սկեպտիկութեան մահաստուեր անդունդին մէջ, չմտաբերելով թէ անհնար է գերագոյն ճշմարտութեան դէմ կայնիլ. ճշմարտութիւն մը՝ որուն լուսափողփոջ եւ բոցաճաճանչ ճառագայթները կը լուսաւորեն բարոյական աշխարհը։

Ո՜հ, ո՜րչափ դժուար է մարդուս համար ուրանալ ամենազէտ Աստուծոյ գոյութիւնը, փակել աչքերը զենիթէն իր ճաճանչները սփռող «Արդարութեան Արեւ»ին դէմ։

Եթէ երեւակայական թռիչներով դէպի վեր սաւառնիս, եւ կամ երկրիս անդունդը մանրազնին քննութիւններ կատարես՝ պիտի միանաս Սաղմոսերգուին հետ ըսելու. «Եթէ վեր երկինք ելլեմ, Դուն հոն ես. եթէ դժոխքը անկողնիս ընեմ, ահա Դուն հոն ես. թէ որ արշալոյսին թեւերը առնեմ ու ծովուն անդունդը բնակիմ, հոն ալ ձիս պիտի առաջնորդես»։

Ի՜նչ հզօր խոստովանանք, ի՜նչ հուժկու բացատրութիւն՝ ցուցնելու համար թէ Ամենակալը ինքն է տիեզերքի Հաստիչը, Կազմակերպիչը եւ Վարիչը։

Պէտք է արթննալ կոյր նախապաշարման մշտատատան լաստափայտին վրայ խորդալէ, դիտելու համար պահ մը մեզ շրջապատող արարչագործութեան զարմանահրաշ տեսարանները, որոնք միայն ու միայն Արարիչը կը ցոլացնեն. իրաւամբ ըսուած է թէ. «Բնութիւնը յայտնութեան քոյրն է»։ Վարը երկիր փառաշուք, մարգարտազարդ, վերը երկինք լրթակապոյտ, լուսազարդ։ Անմա՜հ Նկարիչ, որուն գերազօր մատները երանգեցին երփներփեան ծիածանը, վարդ արշալոյսը եւ ոսկեգեղմ վերջալոյսը, որոնց առջեւ մարդկային էն վեհ նկարները սոսկ նմանութիւններ են, գաճաճ ու թզուկ։ Իրաւամբ ըսած է մեծահանճարն Մասիյոն. «Երբ կը դիտեմ աստուածային զարմանահրաշ կերտուածքները, կը միանամ Սաղմոսերգուին հետ երգելու. «Երկինք Աստուծոյ փառքը կը պատմեն եւ երկրիս հաստատութիւնը Անոր ձեռքին գործքերը»։

ԿԱՐԱՊԵՏ ԴՕՇԱՆԱՆ

Թէ՛ մեզի եւ թէ մեր բաժանորդներուն դիւրութիւն մը ըլլալու համար. դիտել կուտանք թէ, մեզի դրամ դրկել ուզողներ՝ լաւագոյն միջոցը ընտրած կ'ըլլան, եթէ *մանտիսաթի* դրութեամբ դրկեն իրենց առաքումը, որովհետեւ ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ ան երկու կողմին համար ալ. թէ՛ դրկողին եւ թէ ստացողին, եւ՝ սննշան ծաղիկ մը միայն ունի, դրամին քանակութեան համեմատ։ Այս միջոցը կը մատնանշենք մասնաւորապէս անոնց համար, որովհետեւ յաճախ բաժանորդներէ ոմանք դժուարութիւններու կը բաղխին՝ իրենց դրամը դրկելու համար, փոխանակագիրով առաքումի դիւրութիւնը չունենալնուն համար։ Օմ. Երկրին ամէն գաւառներուն մէջ *մանտա-թոսաթի* դրութիւնը հաստատուած ըլլով՝ ամէն ոք մեծ դիւրութեամբ կրնայ որ եւ է քանակութեամբ դրամ դրկել ուզուած հասցէին, առանց պէտք ունենալու ուրիշ միջոցներու, որոնց ամէնէն նախընտրելին է միշտ *մանտա-թոսաթը*։

* * *

Դիտել կուտանք նաեւ որ, մենք պատասխանատու չըլլալով բաժանորդներու կողմէ չստացուած թիւերու, որոնք կրնան ո՛ր եւ է կերպով կորսուիլ, անոնք որոնք չստացուած թիւեր կը յանձնարարեն, պէտք է իրենց յանձնարարութեան կցեն նաեւ փոխարժէքը այդ թիւերուն, իւրաքանչիւր թիւի համար 1 դրամ։ Որպէս զի կատարուի իրենց յանձնարարութիւնը եւ անլսելի չմնայ։ Եւ մանաւանդ պէ՛տք է ժամանակին ընեն իրենց յանձնարարութիւնը։

ՏՕՔԹ. ՈՒԻԼԻ ԵՒ ԻՐ ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱՁՕՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՅՆ ՏԵՂԸ՝ ՈՒՐ ԱՌԱՆՑ ԴՐԱՄԻ ԿԸ ՃԱՇԵՆ

Ուաշինկդընի մէջ կը գտնուի միակ ճաշարան-բնակարան մը՝ ուր բնակողներուն օրը երեք անգամ ճաշ կը տրուի, առանց տրուածին փոխարէն որ եւ է վարձք մը ստացուելու։ Այս ձրի ճաշարան-բնակարանը կը պատկանի Միացեալ Նահանգներու կառավարութեան եւ տան վարչութիւնը յանձնուած է քիմիական գրասենեակի պետին՝ Տոքթ. Ուիլիի։ Այս վերջինը իրեն խնամքին յանձնուած այդ ճաշարան-բնակարանին մէջ կը կատարէ չահեկան ու կարեւոր փորձեր, խումբ մը երիտասարդ մարդոց վրայ, զանազան սննդեղէններու արժէքը ճշդելու համար։

Ինչպէս ամէն մարդ գիտէ, առհասարակ ամէն սննդեղէն, բժիշկներու կողմէ առաւել կամ նուազ նկատողութեան առնուած է եւ աչխարհիս վրայ գտնուող զանազան քիմիագէտներ եւ առողջաբաններ, սննդեղէններու զանազան տեսակներուն՝ ընդհանուր առողջութեան եւ մարսողութեան վրայ ունեցած ազդեցութեան նկատմամբ իրարմէ բոլորովին տարբեր կարծիքներ ունին։ Տոքթ. Ուիլի նպատակ ունի իր ձրի ճաշարան-բնակարանին մէջ, գործնական եղանակով մը փորձել բոլոր սննդեղէններու իրական արժէքը։ Ամերիկացի քիմիագէտը իր հաստատութեան մէջ գտնուող մարդիկը կը սնուցանէ նախ սովորական սննդեղէններով եւ յետոյ կ'անցնի զանոնք քիմիական զուտ սնունդներով խնամելու, եւ այս առթիւ կատարեալ ուշադրութեամբ մը կը բաղդատէ երկու պարագաներուն ալ տուած արդիւնքները։ Ուաշինկդընի վերոյիշեալ ձրի ճաշարան-բնակարանին մէջ մարդոց տրուած ամէն սննդեղէն կը պատրաստուի Տոքթ. Ուիլիի եւ ուրիշ ծանօթ բազմաթիւ քիմիագէտներու կողմէ։ Այս հաստատութեան մէջ գործածուած նոյն իսկ կարագը կը պատրաստուի վերոյիշեալ գիտնականներուն կողմէ, որպէս զի անիկա կատարելապէս անխառն ըլլայ։

Տոքթ. Ուիլի, իր փորձերը կատարելու համար Մ. Նահանգներու կառավարութեան պատկանող երկրագործական հաստատութեան քիմիագիտական չէնքին վարի յարկը վերածած է վերը յիշուած ձրի ճաշարան-բնակարանին եւ յետոյ թերթերու մէջ ծանուցում ըրած թէ՝ խումբ մը երիտասարդ մարդիկ, կարող են, եթէ ուզեն, իր սեղանէն ձրիապէս ճաշել։ Պէ՞տք է ըսել թէ, իր ծանուցման վրայ իրեն դիմողներու թիւը ահագին էր, սակայն ինք անոնց մէջէն միայն 24 հոգի ընտրեց։

Այս ձրի ճաշարան-բնակարանին բարիքներէն զրկուած են կիները եւ ամուսնացած այրերը։ Իրաքանչիւր անհատ, որ կ'ուզէ Տոքթ. Ուիլիի հաստատութեան մէջ ճաշել, պարտաւոր է ստորագրել պայմանագրութիւն մը որ հետեւեալն է.—

«Ես, ստորագրեալս, ներկայ գրութեամբս կ'ընդունիմ առ նուազն մինչեւ վեց ամիս միայն այն սեղանէն ճաշել, որ պիտի տրուի քիմիագիտական չէնքին մէջ եւ որուն նպատակն է ճշդել սննդեղէններու մէջ գտնուած կարգ մը մարմիններու ազդեցութիւնը մարսողութեան եւ ընդհանուր առողջութեան վրայ»։

Տոքթ. Ուիլի այս պայմանագրութիւնը ստորագրողներուն բացարձակապէս կ'արգիլէ ալքօլի գործածութիւնը, իսկ ծխել միայն չափաւոր աստիճանի մը մէջ թոյլատրուած է։ Այն մարդիկը՝ որոնք ինքզինքին ենթարկած են Տոքթ. Ուիլիի փորձերուն, կրնան անարգել իրենց օրուան զբաղումներուն հետեւիլ. միայն թէ հաստատութենէն դուրս երբեք խրաւունք չունին, նոյն իսկ ամենափոքր քանակութեամբ, որ եւ է սընունդ առնելու։

Տոքթ. Ուիլիի ձրի ճաշարան-բնակարանին մէջ ընդունուողները ամէն առտու կը

կշռուին, միեւնոյն ատեն կ'արձանագրուի իրենց չերմութեան աստիճանը եւ բազկերակին զարկի վիճակը։

Տոքթ. Ուիլի միայն մարդոցմով չի բաւականանար սակայն, իր փորձերը կատարելու համար։ Շուներ, խոզեր եւ ուրիշ կենդանիներ ալ նմանօրինակ փորձառութեանց ենթարկուած են իր հաստատութեան մէջ։ Տարբերութիւն մը կայ սակայն մարդոց եւ կենդանիներու հետ եղած վարմունքին մէջ։ Կենդանիներու տրուած սնունդին մէջ եղած խարդախուած կամ սնուցանող մասերու քանակը հետզհետէ կ'աւելցուի եւ յետոյ այդ կենդանիները քloroֆորմի ենթարկուելով, իրենց վրայ մանրամասն կերպով կը քննուին սննդառութեան ազդեցութիւնները։

ՕԴԸ ԹՈՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԷՏՔ Է ՇՆՉԵԼ

Ամէն մարդ կը շնչէ, ապրելու համար, բայց քիչեր կը շնչեն այնպէս, որով միայն կարելի է առողջ ապրիլ։ Պէտք է լաւ համոզուած ըլլալ թէ՝ շնչառութիւնը կեանքն իսկ է եւ թէ լիաթոք շնչառութիւնը բացարձակ անհրաժեշտութիւն մըն է ուժով ու կորովի առողջութեան մը համար։ Իրաւ է թէ քիչեր կան, որոնք պէտք եղածին պէս կանոնաւոր շնչառութիւն մը ունենան, բայց գրեթէ ամէն ոք կրնայ կանոնաւոր շնչառութիւն մը կատարել, եթէ այդ մասին անհրաժեշտ շնչառութեան մարզանքներ ընէ։ Ամէն բժիշկներու կողմէ դիտուած ճշմարտութիւն մըն է որ՝ անհատի մը թէ՝ մտաւոր եւ թէ՝ ֆիզիքական կազմութիւնը այնքան կը բարւոքի, որքան ինքը հետաձուտ ըլլայ իր շնչառութիւնը լիաթոք կատարելու։

Լաւ շնչառութեան գլխաւոր պայմաններէն մէկն է, ներշնչութեան ատեն, թոքերը լաւ մը լեցնել օդով։ Իրենց թոքերը կիսով միայն օդով լեցնողներու թիւը անգամ պզտիկ է։

Լաւ շնչառութեան երրորդ գլխաւոր պայմանն է շնչառութիւնը կատարել՝ մանաւանդ որովայնային մկաններու օժանդակութեամբը։ Մարդիկ մեծ մասով չափազանց ծոյլ են, շնչառութեան ատեն անհրաժեշտ մտաւոր կորով մը ի գործ դնելու համար։ Ինչպէս ըսինք, ամէն մարդ կը շնչէ, բայց քանի՞ հոգի ծանօթ է լաւ շնչառութեան մը հրաշքներուն։ Օրինակի համար, երբ վախի, մտահոգութեան, ցաւի, յուսահատութեան կամ նման վիճակի մը մէջ գտնուիք, միակ բանը զոր ունինք ընելու, ուրիշ բան չէ, բայց եթէ նստիլ, աղէկ մը լարել մեր մկանները եւ խորունկ ու երկար շնչառութիւն մը կատարել, ատով գտնելու համար մեր հանգիստը, ուժը, անդորրութիւնը, կորովը։

Ամէն անգամ որ մէկուն շունչը կտրի կամ կարճ շնչառութիւն միայն կատարէ, ատանկ մէկը անմիջապէս պէտք է կամքը ընէ, բնականօրէն խորունկ ու երկար շնչառութիւն մը կատարելու. իսկոյն պիտի տեսնէ այդ տեսակ շնչառութեան մը ազդեցութիւնը թէ՝ իր հոգեկան, թէ մտաւորական եւ թէ ֆիզիքական վիճակին վրայ։ Կատարեալ ճշմարտութիւն մըն է՝ եթէ ըսուի մինչեւ անգամ թէ՝ բնականէն յոռետես մը յարատեւ կերպով խորունկ ու երկար շնչառութիւն մը կատարելով, կրնայ լաւատեսի փոխուիլ եւ փոխադարձաբար։ Ամէնէն գործնական միջոցը լաւագոյն կերպով շնչելու համար՝ հետեւեալն է.—

Ուղիղ կեցի՛ր, գլուխդ դէպի ետ, թեւերդ կռնակիդ վարի կողմը իրարու միացուր եւ սկսէ քիթէդ դէպի ներս շնչել այնքան ատեն որ զգաս թէ թոքերդ օդով լաւ մը լեցուած են. այն ատեն ներաշնչածդ սկսէ արտաշնչել, այս անգամ բերնէդ սկիզբները պզտիկ ուժով մը, յետոյ աւելի ուժով եւ վերջէն ամբողջ ուժովդ։ Անգամ մը որ մարզանքով ամբողջ ուժովդ արտա-

ընչելու վիճակին հասնիս, ներընչելէ յետոյ, լաւ մը կը բանաս քերանդ եւ կը սկսիս թոքիդ մէջ լեցուած օդը կարելի եղած դանդաղութեամբ եւ հանդարտութեամբ մը արտաշնչել։ Փափաքելի միակ պայմանը քու շնչառութեանդ մէջ, սա՛ է որ, շնչառութեանդ ատեն, կամքիդ ուժը, միտքդ պէտք է հաւասարապէս օժանդակեն քեզ։

Երբ վերը ցոյց տրուածին պէս սկսիս շնչել, կրնայ ըլլալ որ մէկ քանի անգամուան փոձերէ վերջ գլխու պտոյտ մը ունենաս։ Ո՛րքան չուտ գայ պտոյտը, գիտցած եղիր որ ա՛յնքան աւելի պէտք ունիս այս մարզանքին, որովհետեւ ատիկա ապացոյց մըն է որ՝ դուն թոքերուդ մէջ պէտք եղածէն շատ քիչ թթուածին ունիս։ Ուրեմն ամէն անգամ որ շնչառութեան ցոյց տրուած մարզանքներուն սկսիս եւ գլխու պտոյտ ունենաս, դադրեցուր մարզանքդ եւ յետոյ փորձէ վերսկսիլ։ Երբ զգաս թէ գլխու պտոյտդ բոլորովին անցած է, այդպէսով շատ աւելի լեցուն կեանք մը պիտի զգաս մէջդ։ Առտուները բացօթեայ տեղ մը գնայ կամ բաց պատուհանի մը առջեւ կեցիր եւ շնչէ, շնչէ՛ որքան որ կրնաս, բայց յիշէ թէ շնչառութիւնը լոկ ֆիզիքական գործողութիւն մը չէ եւ թէ միտքն ալ անոր մէջ պէտք է իր դերը ունենայ։

Աշխատէ ամէն ժամանակ, գիշեր եւ ցորեկ, թարմ օդէ շրջապատուած ըլլալ։ Երբեք, մշտնջենական կերպով փակուած սենեակի մը մէջ մի՛ ապրիր։ Մաքուր օդ եւ խորունկ ու զօրաւոր շնչառութիւն մը կարող է բուժել ամէն ինչ որ կայ մարդուս մէջ վատառողջ, ըլլայ անիկա մարմնական, մտաւորական կամ հոգեկան։

ՏՕՔԹ. ՄԷՏԻՔՈՒՍ

Կարդալ «Զուկը Ծովէն Դուրս»ը՝ կողքին Բ. էջին մէջ։

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՆԻԿՈՄԻԴԻՈՅ ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Գաւառական Ժողովին այս անգամուան գումարումը տեղի ունեցաւ Պարտիզակի մէջ Սեպ. 15 եւ 16ի (Ը. Ե) Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը։

Ժողովին իբրեւ կանոնաւոր անդամներ ներկայ էին.

Վեր. Տօքթ. Զէյմպրոս՝ գաւառին Միսիոնար։ Վեր. Յովսէփ Ճէճիզեան՝ Հովիւ Ատաբազարի եկեղեցիին եւ Նախագահ Ժողովին։ Տօքթ. Ս. Գավալճեան էֆ.՝ Նուիրակ Ատաբազարի եկեղեցիին։ Վեր. Փ. Իսքէնտերեան՝ Հովիւ Նիկոմիդիոյ եկեղեցիին։ Յովհ. էֆ. Մոմճեան՝ Նուիրակ Նիկոմիդիոյ եկեղեցիին։ Ս. Պ. Մանուկեան՝ քարոզիչ Պարտիզակի եկեղեցիին եւ քարտուղար Ժողովին։ Յ. Քիւրքճեան էֆ.՝ Նուիրակ Պարտիզակի եկեղեցիին։ Պատ. Բ. Բաւլիտիս՝ քարոզիչ Սարտուղանի։

Ժողովին յաջորդական նիստերը բացուեցան համառօտ պաշտամունքով, զորս վարեց Վեր. Նախագահը. եւ այդ նիստերուն մէջ կարգ մը կարգադրութիւններ եղան եւ որոշումներ տրուեցան, որոնցմէ են հետեւեալները։—

1. Ընդհանուր հաւանութիւնով որոշուեցաւ որ Վեր. Յ. Սամուէլեան եւ Յովար էֆ. Արապեան Ժողովին ներկայ նիստերուն պատուոյ անդամ համարուին։

2. Ժողովը երկարօրէն խորհրդակցեցաւ Նիկոմիդիոյ մէջ կառուցուելիք եկեղեցիի եւ դպրոցի նոր շէնքի շինութեանը մասին, եւ պէտք եղած նախնական կարգադրութիւնները ըրաւ։

3. Նիկոմիդիոյ եկեղեցին նամակով մը կը յայտնէր իր մէջ գործող Միսիոնարուհի մը ունենալու փափաքը եւ այդ փափաքին իրագործումին համար իր ձեռք առած միջոցներն ու ըրած ձեռնարկները եւ կը խնդրէր որ՝ Ժողովը իր աջակցութիւնը նուիրէ այդ գործին յաջողութեանը համար։

կարդացուելէ վերջ Կ. Պոլսոյ Միսիոնարական Գործ. Ժողովին կողմէ Տօքթ. Կրինի՝ Նիկոմիդիոյ եկեղեցիին ուղղած մէկ նամակը որով կը յայտնուէր թէ՝ յիշեալ Գործ. Ժողովը եկեղեցիին այդ խնդիրը խիստ բանաւոր եւ օգտակար նկատելով՝ որոշած է Միսիոնարական տարեկան Ժողովին ներկայացնել զայն, Ժողովը որոշեց որ Կ. Պոլսոյ Միսիոնարական Գործ. Ժողովին շնորհակալութեան գիր մը գրուի այդ ձեռնարկութեան իր տուած աջակցութեանը համար, եւ նոյն ատեն խնդրուի որ միջոցներ ձեռք առնէ որչափ որ կարելի է այդ խնդիրին յաջող ելք մը տալու համար։

4. Ժողովը՝ տեղեկանալով որ Գանձային Յանձնախումբին անդամներէն կարապետ էֆ. Պոտուրեան կը հրաժարի իր պաշտօնէն, որոշեց որ յիշեալին տեղ Յովհ. էֆ. Մոմճեան ըլլայ այդ Յանձնախումբին անդամ։

5. Գաւառին Աւետարանիչի խնդիրին համար կարգուած Մասնախումբը իր տեղեկագիրը տուաւ, որմէ կը հասկցուէր որ Ա. Քրուզեան էֆ. այդ պաշտօնին հրաւիրուած է միայն մէկ տարուան համար 4 ոսկի ամսաթոշակով, ու կ'իմացուէր նաեւ որ՝ յիշեալը ճամբայ ելլելու վրայ է, թերեւս ելած է արդէն։ Մասնախումբը կ'առաջարկէր։

Ա. Որ Ա. Քրուզեան էֆ. իր ընտանիքին բնակութիւնը հաստատէ առ այժմ Պարտիզակի մէջ։

Բ. Որ գոնէ տարին անգամ մը գաւառին եկեղեցիները այցելելով անոնց տեղեկութիւն տայ իր գործին վրայ։

Գ. Որ՝ ճիւղ ժողովուրդները նպաստեն Աւետարանիչի ծախքին։

Դ. Որ հնայուն մասնախումբ մը ընտրուի Աւետարանիչի գործին ուղղութիւն եւ անոր հրահանգ տալու համար, որուն անդամներն ըլլան Վեր. Տօքթ. Զէյմպրոս եւ Ս. Պ. Մանուկեան։

Ժողովը որոշեց ընդունիլ այս առաջարկները՝ եղածին պէս։

6. Ժողովը յարմար տեսնելով Սարտուղանի մէջ (Ատաբազարի մօտ յունարնակ գիւղ մը) մատուռի նոր շէնքի մը շինութիւնը, այդ մասին պէտք եղած նախնական կարգադրութիւնները ըրաւ։

7. Որոշուեցաւ որ տարին անգամ մը եկեղեցիներու եւ անոնց ճիւղերուն վրայ տեղեկագիրներ ներկայացուին Ժողովին, գրաւոր կերպով։

8. Ժողովը՝ լսելով Պատ. Բալիթսէ որ Սարտուղանի մէջ կրթական գործին աւելի ոյժ տալը խիստ օգտակար պիտի ըլլայ, եւ թէ՝ Սարտուղանի ծախքերուն վրայ 8 ոսկիի յաւելում մը միայն բաւական պիտի ըլլայ պէտք եղած գոհացումը տալու, որոշեց պէտք եղած ձեռնտուութիւնը ընել Սարտուղանի կրթական գործին, որպէս զի ժողովուրդը կարենայ ճարել օգնական ուսուցիչ մը։

9. Ժողովը նկատի առնելով ճիւղ ժողովուրդներու տրուելիք այցելութիւններու պէտքը, որոշեց որ մայր եկեղեցիները իրենց ուշադրութիւնը դարձընեն իրենց ճիւղերուն վրայ, եւ անոնց այցելութիւններ տան պարբերաբար, անոնց հոգեւոր, կրթական եւ ելեւմտական գործերուն մասին տեղեկանալու եւ ոյժ տալու համար։

10. Ժողովը մեծ ուրախութիւնով իմացաւ որ Ատաբազարի եկեղեցին պատրաստ է յառաջիկայ Հոկտ. 29ին Ը. Ե. իր եկեղեցիին Նորակառոյց շէնքին նաւակատիքը կատարելու։ Ժողովը յարմար տեսաւ որ այդ թուականին տեղի ունենայ նաւակատիքը, Գաւ. Ժողովին հովանաւորութեան տակ։

11. Որոշուեցաւ որ այսուհետեւ Ժողովին արարքները հրատարակութեան տրուին Բիւրակնի և Աւետարերի մէջ. եւ այդ արարքները աչքէ անցընելու եւ անոր համեմատ հրատարակութեան տալու գործը յանձնուեցաւ Դիւանի պաշտօնեաներէն՝ Վեր. Նախագահին եւ Քարտուղարին։

12. Որոշուեցաւ որ յառաջիկայ գումարումը տեղի ունենայ Նիկոմիդիոյ մէջ, 1906 Փետր. 2/15ին, այս անգամ փոխանակ Ուրբաթի, Հինգշաբթի օրէն սկսելով նիստերը։

Այս գուժարուին քարոզը պիտի խօսի Վեր. Յովսէփ Ճէճիզեան, եւ բանախօսը պիտի ըլլայ Վեր. Ա. Շմաւոնեան։

Ժողովը փակուեցաւ փառափանութեան երգով, Տօքթ. Գավալճեան էֆ.ի աղօթքով եւ Վեր. Նախագահին վերջին օրհնութիւնով։

* * *

Կարգադիր Մասնախումբին ըրած կարգադրութեանը համեմատ՝ կիրակի օրը առաւուն ժամուին մէջ քարոզեց Վեր. Փ. Իսքէնտերեան. իսկ Բարձր. Վարժարանի մէջ Վեր. Յովսէփ Ճէճիզեան. կէս օրէն վերջ ժամուին մէջ տեղի ունեցած պաշտամունքին մէջ բաժին ունեցան Տօքթ. Գավալճեան էֆ., Պատ. Բալիտիս եւ Յովար էֆ. Արապեան, որոնք կարճ ուղերձներ ըրին։ Իրիկունն ալ Բարձր. Վարժարանին մէջ խօսեցան Վեր. Փ. Իսքէնտերեան եւ Տօքթ. Գավալճեան էֆ.։

Ի դիմաց Նիկոմիդիոյ Գաւ. Ժողովին

Քարտուղար

Ս. Պ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Պարտիզակ

«ԹԱՒՇԱՆՃԵԱՆ ՄՐՅՈՒՄ»Ը ԱԼՖՈՒԱՄՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Ներկայ թիւին հետ կը լրանայ պայմանաժամը «Թաւշանճեան Մրցանակ»ին, որ ա՛յնչափ մեծ ոգեւորութիւն արթնցուց լրագրութեան մէջ, ինչպէս հաւասարապէս յօդուածագիրներու, թէ՛ մրցումին ունեցած հանրօգուտ հանգամանքին եւ թէ, չմոռնանք, գործին ծայրը . . . դրամ ըլլալուն պատճառով։ Անոր բացումէն ի վեր, ըստացանք բազմաթիւ գրութիւններ, որոնցմէ յաջողագոյնները հրատարակեցինք, եւ մասմըն ալ հարկադրուած ենք չկարենալ հրատարակելու, թէ՛ պայմանաժամին լրացած ըլլալուն պատճառով, եւ թէ անոնցմէ ոմանց խիստ կրկար ըլլալուն համար՝ որով կը հակառակին Մրցումին տրամադրութիւններուն։ Ստացած ենք նաեւ գրութիւններ՝ որոնք բաւական տկար են՝ թէ՛ նիւթի, բովանդակութեան եւ թէ՛ ոճի տեսակէտով, կարենալ հրատարակուելու համար։

Ինչպէս դիտեցին ընթերցողները՝ մենք բաւական լայն տեղ մը սահմանեցինք այս Մրցումին, թէ՛ յարգելու համար յօդուածագիրներուն իրաւունքը՝ որոնք իրենց գրուածքովը նպատակ մը կը հետապնդէին ու անոր տիրանալու համար բեմի մը կը կարօտէին, եւ թէ այն մտածումով որ՝ այդ գրուածքները չեն դադրիր օգտակար ըլլալէ ժողովուրդին։ Հիմա որ պայմանաժամը լրացած է ու կը փակուի այս Մրցումը թերթերու մէջ, յօդուածագիրներուն կը մընայ . . . անհամբեր սպասել պսակումին իրենց ջանքերուն, այն Մասմախումբին կողմէ, զոր Թաւշանճեան էֆ. կազմած է, քննութեանը համար բոլոր թերթերու մէջ հրատարակուած յօդուածներուն։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԱՆԳԼԵՒՃԱԲՈՆԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Լոնտոնէն կը հեռագրուի թէ, Անգլեւճաբոնական նոր դաշնագիրը ստորագրուած է Լոնտոնի եւ Թոքիոի մէջ։ Դաշնագրին մէջ ըսուած է թէ երբ երկու կառավարութիւններէն մէկուն իրաւունքներն ու շահերը վտանգուին, երկու կառավարութիւնները իրարու հետ պիտի հաղորդակցին, ազատօրէն եւ առանց ո՛եւ է վերապահումի, եւ միասին միջոցներ ձեռք պիտի առնեն իրենց իրաւունքներն ու շահերը պաշտպանելու համար։ Երբ ո՛եւ է մէկ կողմէ, առանց Ճաբոնի կամ Անգլիոյ կողմէ տեղի տրուելու ասոնցմէ մէկուն վրայ յարձակում ըլլայ, յարձակողը մէկ ըլլայ թէ մէկ քանի տէրութիւն, եւ պայմանագիր տէրութիւններէն մէկը, Ճաբոն կամ Անգլիա, ստիպուի պատերազմիլ յարձակող տէրութեան կամ տէրութեանց դէմ, իր իրաւունքներն ու շահերը պաշտպանելու համար, պայմանագիր միւս տէրութիւնը պէտք է օգնութեան փութայ անոր անմիջապէս, անոր հետ միասին

կնքէ հաշտութեան պայմանագիրը։ Մեծն Բրիտանիա կը հաւանի որ Ճաբոն Քորէայի վրայ իր թեւարկութեամբ յարմար տեսած միջոցները ձեռք առնէ իր շահերը պաշտպանելու եւ յառաջ տանելու համար։ Ճաբոն կ'ընդունի որ Մեծն Բրիտանիա պէտք եղած միջոցները ձեռք առնէ Հնդկաստանի սահմանագլխին մօտ, իր հնդիկ ստացուածքները պաշտպանելու համար։ Մեծն Բրիտանիա կը հաւանի չէզոքութիւն պահել, կամ օգնութեան փութալ, երբ Ճաբոն պատերազմի բռնուի ուրիշ տէրութեան մը հետ։

ԳԵՐՄԱՆԵԻՒՈՒՍ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Լօֆալ Անձայկը մեծադղորդ լուր մը կուտայ, ըսելով թէ կատարեալ իրողութիւն մըն է ռուսեւգերման զինակցութիւնը, որ սկզբունքով կնքուած է արդէն, իսկ դաշնագիրը յետոյ պիտի ստորագրուի։ Մ. Վիդդէ Պերլին է գացած այդ դաշնակցութիւնը կնքելու համար։ Պարզ քաղաքավարական ձեռնարկներ չէին իր այցելութիւնները իշխան Պիւլովի եւ Վիլհելմ Կայսեր, այլ այս այցելութիւններուն միակ նպատակն էր եւրոպական նոր «դաշնակցութեան» մը հիմը ձգել։

Խաղաղութեան դեսպանախորհուրդ.— Օտար երկիրներու ռուսական ներկայացուցիչները սեպտ. 21ին հրաման ստացան իրենց գտնուած երկրին կառավարութեանց յանձնել Լա Հէյի խաղաղութեան երկրորդ Դեսպանախորհուրդին հրաւէրը։ Նոր Դեսպանախորհուրդը գլխաւորաբար պիտի ըզբաղի ռուսեւճաբոնական պատերազմին ատեն ծագած խնդիրներով։

* Կը ծանուցուի թէ հաշտութեան դաշնագիրը պաշտօնադէս հրատարակուելէ վերջը, անգլիական տորմիղ մը Ճաբոն պիտի այցելէ։

* Անգլիոյ կառավարութիւնը որոշեց նաւային կայաններ հաստատել Սինկաբուրի մէջ։

* Երբ Պ. Վիդդէ Պերլին հասաւ, տասնեւվեցէ աւելի լրագրողներ ուղեցին տեսակցիլ իրեն հետ, սակայն ինք մերժեց. Պ. Վիդդէ այսպէս շարժելու ստիպուած է, որովհետեւ կը վախնայ որ մի՛ գուցէ իր խօսքերուն թիւր մեկնութիւններ տրուելով՝ Ֆրանսայի մէջ անհաճոյ տպաւորութիւն մը առաջ բերեն, Գերմանիոյ, Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ յարաբերութեանց ներկայ վիճակին մէջ։

* Կէս-պաշտօնական զրոյցի մը նայելով Սպանիոյ թագաւորը պիտի ամուսնանայ Պաթէնպէրկի Հէնրի իշխանին աղջկանը հետ։

ՆՈՐ ԱՐՇԱՒԱՆՔ ՄԸ ԴԷՊԻ ՍԱՀԱՐԱ

Եւրոպայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ ուշադրութիւն գրաւած է խիստ կարեւոր ձեռնարկ մը, որուն հեղինակն է Պառոն Ֆորեսդ։ Սեպտ. 18ին, Պառոն Ֆոռեսդ Լաս Բալմաս հասաւ իր զբօսանաւով, որուն մէջ կը գտնուէին 38 հոգի, Պառոնին կինը, եւ կարգ մը Մարոքցիներ։ Նաւը վեց օր կեցաւ Մակադօրի առջեւ, եւ այս վեց օրերու միջոցին՝ դուրսէն ո՛չ մէկ մարդ ընդունուեցաւ։ Պառոն Ֆոռեսդ իր զբօսանաւով ճամբայ ելած է դէպի Սահարա։ Պառոնը՝ որսորդութեան պատրուակով, զինուած արշաւանք մը կազմակերպած է դէպ ի Սահարայի անապատը, աջակցութեամբ անգլ. կառավարութեան։ Զբօսանաւին մէջ 3-4000 հրացան կայ։ Ցայտնի չէ թէ զբօսանաւը Ատլանտեանի ո՛ր նաւահանգիստը պիտի ընտրէ իբրեւ կայան։ Բայց հասկցուած է որ Պառոնը մօտ օրէն Անգլիա պիտի երթայ եւ յետոյ նորէն Թանճէր պիտի դառնայ Նոյեմ ի վերջերը, որ ատեն պիտի ըսկսի արշաւանքը՝ դէպի Սահարայի ներսերը։ Պառոն Ֆորեսդ կը յուսայ Անգլիոյ համար շահիլ Սահարան, վստահելով իր ազդեցութեան եւ միլիոններուն։ Պառոնը շարունակ կը հաղորդակցի Ֆրանսացիի մը հետ, որ շատ կը զբաղի Միջին Ափրիկէի խնդիրներով։ Պառոն Ֆոռեսդ համոզուած է թէ իր ծրագրին գործադրութիւնը քաղաքական շահեր պիտի ապահովէ անգլիական կառավարութեան, եւ արդէն պիտի աշխատի Անգլիոյ գերակշռութիւնը հաստատել Սահարայի մէջ։

Տէր եւ Տնօրէն
Հ. ՍՏԵՓԱՆ Խ. ԻԹԻՒՃԵԱՆ

Տպագր. ՆՇԱՆ Կ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ
Պապը Ալի ճաssէսի Իգսամ լրագրին դէմ թիւ 38

ԲԱՐԶՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ՊԱՐՏԻԶԱԿ

Վարժարանիս Իէ. տարեշրջանը կ'սկսի սեպտ. 6ին (Ն. Տ.)։ Հաստատութեանս Տնօրէն Վեր. Ռ. Զէյմպերս եւ իր Տիկինը արդէն վերադարձած են իրենց երկամեայ բացակայութենէն եւ յառաջիկայ տարի ուսուցչական խումբին վրայ կ'աւելնան Քանատայի մէկ նշանաւոր համալսարանէն երկու Ամերիկացի շրջանաւարտներ՝ որոնց մէկը գլխաւորապէս պիտի աւանդէ առեւտրական դասընթացքը։

Աշակերտները ընտանեկան խնամք կը վայելեն դիշերթիկ ուսուցիչներուն, Հաստատութեանս մասնաւոր բժիշկին հսկողութեան եւ Տիկին Զէյմպերսի մայրական հոգածութեան տակ։

Դիշերթիկ աշակերտներուն տարեթոշակն է 16 Օսմ. ոսկի. 8 ոսկին սեպտեմբերի սկիզբը եւ մնացած 8 ոսկին յունուարի վերջերը վճարելի։

Վարժարանս յատուկ ուսուցիչ մը ունի գործնական երաժշտութեան համար, և այս դասին համար տարեկան մասնաւոր վճարումն է 1 ½ Օսմ. ոսկի։

Աւելի տեղեկութիւններու համար դիմել Մր. Բիթի, Պայպըլ Հաուս, Կ. Պոլիս, կամ Տնօրէնութեան՝ Պարտիզակ։

Այն աշակերտները որոնք Պոլիսէն եկած ատենին կէս՝գինով տոմսակ առնել կ'ուզեն, պէտք է որ մինչեւ սեպտեմ. 1. Ը. Ե. իրենց անունները արձանագրել տան Գրիգոր էֆ. Շահպազեանի որ կը գտնուի Պայպլ Հաուս թիւ 10։ 9—10

ԱԲՕՍԹՕԼԻՔ ԻՆՍԹԻԹԻՒԹ, ԳՈՆԻԱ
(ՃԷՆԱՆԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանս կէտ նպատակի ունենալով բարձր և միանգամայն գործնական կրթութիւն մը տալ ուսանողներուն՝ կ'աւանդէ Օսմ., Հայ., Անգլ., Ֆրանս., և Ցունարէն (Ցոյներու համար) լեզուները, ինչպէս նաեւ բնական, բնապատմական, փիլիսոփայական, ուսողական, վաճառականական ևն. գիտութիւնները։ Ունի դիշերթիկներու յատուկ հոյակապ եւ օդաւէտ շէնք եւ ընդարձակ պարտէզ մը եւ մեծ խնամք կը տանի աշակերտներու ֆիզիքական առողջութեան եւ բարոյական մաքրութեան։ Դիշերթիկներու Դպր. տարեթոշակն է 10 օսմ. ոսկի. եւ նոր տարեշրջանը պիտի սկսի յառաջիկայ սեպտ. 14/27ին։ Աւելի մանրամասն տեղեկութեանց համար դիմել առ Տնօրէն Վեր. Տքդ. Բ. Ց. Հայկազեան։ 8—10

ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳԴԱՅԻՆ ՕՐԱՑՈՒՅՑ

1906 ՏԱՐԻՆ

352 էջ. 10 պատկեր. մաքուր տպագրութիւն. տարուան կարգ։ Հարիւրամը 128 էջ 1 դրամանոց։ Ընդարձակը 352 էջ 3 դրամ. ոսկեգոծ լաթակազմ 7½ դրամ. կը ծախուի ամէն գրատան մէջ։

Պարունակութիւն

Տոմարական դիտելիք եւ օրացոյց. Օսմ. կայսրութիւն, ինքնակալ Օսմ. կառավարութեան, պաշտօնատարք. Օսմ. երկիրներ եւ գաւառներ. Օսմանեան երկրամասներ. Հոգեւոր պետեր. Թղթատարական եւ հեռագրական օրէնքներ։ — Կրոնական բաժին։ Ն. Օ. Ս. կաթոլիկոսներու ամենաշնորհ քարոզներուը։ Եղիշէ Եպս. Դուրեանի 3 տրգազան երգ։ Մելքիսեդեկ Եպս. Մուրատեանի մէկ երգը։ Ուրիշ բազմաթիւ նիւթեր։ Կենսագրական բառարան։ Ցարուրիւն ցմիրա Պէշճեան, Վիճակաբարական բաժին։ Զուարճալիք։ Մրցանակաւոր 15 խնդիրներ և հարցեր։

Վաստակ ու պիտակ վերնագրեալ այս Օրացոյցն գնել, կը խնդրենք որ օր առաջ հանձնել մեզ քանի՞ օրինակ կ'ուզէք։ Գէպ։ Գ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ԹԷՅ ՄԻ ԳՆԷՔ

ԱՌԱՆՑ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԱՅՑԵԼԵԼՈՒ

Կ·ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ ԵՒ Յ· ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

Կ· Պոլիս, Ճէլալ Պէյ խանի տակ, թիւ 10

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ԳՏՆԷՔ

Կշիռով եւ զարդարուն տուփերով

եւ անհամեմատ աժան գինով

ԱՄԵՆԱՃՈՒ ՄԹԵՐՔ ՄԸ

Հնդկաստանի, Ճավայի, Սէյլանի, Չինաստանի

ԹԷՑԵՐՈՒ

եւ մանաւանդ մասնաւորապէս ներածուած Դարջիլինգեան Թէյ

ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՄԵՐ ՎԱՃԱՌԱՆԻՇԸ ՓՆՏՌԵՑԷՔ

Բոլոր Թէց ծախողներու քով

45—50